DE AMBASSADE VAN ITALIË IN DEN HAAG 1907 – 2007

Carlo Saraceni – "Missie van de Koning van Perzië" – Detail van fresco, 1616. Quirinale-paleis, Zaal der Corazzieri. Gereproduceerd met toestemming van het Quirinale.

DANKBETUIGINGEN

Hierbij willen wij de navolgende personen en instanties bedanken voor het ter beschikking stellen van hun archieven, waardoor wij belangrijke documentaire bronnen hebben kunnen naslaan en publiceren:

Drs. Wim J. Deetman
Burgemeester van de Gemeente Den Haag

Drs. Maarten Schenk
Drs. Kees J.J. Stal
Directeur en Medewerker van het Haags Gemeentearchief

Prof. Drs. Ronald de Leeuw
Directeur van het Rijksmuseum in Amsterdam

Drs. Frederik J. Duparc
Directeur van het Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis in Den Haag

Drs. Antoinette Visser
Dhr. Marco van Baalen
Directeur en Curator van het Haagsch Historisch Museum

Mw. Drs. Marijnke de Jong
Directeur van Panorama Mesdag in Den Haag

Prof. Louis Godart
Directeur van de Afdeling Behoud Artistiek Erfgoed
bij het Bureau van de President van de Italiaanse Republiek

Drs. Carla Enrica Spantigati
Beheerder Historisch, Artistiek en Etno-antropologisch
Erfgoed van Piemonte

Drs. Paola Astrua
Directeur van de Galleria Sabauda in Turijn

Drs. Serenita Papaldo
Beheerder Historisch, Artistiek en Etno-antropologisch
Erfgoed van Modena en Reggio Emilia

Prof. Claudio Strinati
Speciaal beheerder voor de Polo Museale Romano (Gezamenlijke Romeinse Musea)

Drs. Maria Elisa Tittoni
Directeur van het Museo di Roma in Palazzo Braschi

Galleria degli Uffizi, Florence

Galleria Nazionale di Arte Antica di Palazzo Barberini, Rome

Museo di Palazzo Chigi, Ariccia

Museo "Firenze com'era", Florence

Museo Civico Amedeo Lia, la Spezia

Museo del Castello Sforzesco, Milaan

Museo del Castello di Racconigi, Turijn

Museo di Palazzo Mocenigo, Venetië

Fondazione Giorgio Cini – Matteo de Fina, Venetië

Pinacoteca Capitolina, Rome

Birmingham Museum and Art Gallery

Tenslotte willen we hierbij al diegenen bedanken, die met enthousiasme en toewijding hebben meegewerkt aan het tot stand komen van dit boek. Onze dank gaat met name uit naar
Mw. drs. Riekie Brakkee
Mw. drs. Carmela Buonomo
Dhr. drs. Luigi Di Gioia
voor hun waardevolle bijdrage aan het verder uitdiepen van bepaalde aspecten van het onderzoek.

Een speciaal woord van dank aan Ambassaderaad Ugo Colombo Sacco di Albiano, goede vriend en collega, die toestemming heeft gegeven voor de reproductie van afbeeldingen en beschrijvingen uit zijn boek "Dove la Diplomazia incontra l'Arte" (Waar de Diplomatie de Kunst ontmoet), Editore Colombo, Roma, 2007.

INHOUD

25 Voorwoord

33 Het Gebouw. Stedelijke context

45 Het Gebouw.
Historisch-architectonisch profiel

Begane Grond

67 *Ingang*

Bel-Etage

77 *De Delftse Kamer*

99 *De Roze Kamer*

109 *De Gele Kamer*

121 *De Eetkamer*

139 *De Koloniale Veranda*

151 De Tuin

Eerste Verdieping

157 *De Studeerkamer*

Agostino Tassi en medewerkers – "Missie van Congo" – Detail van fresco, 1616-1617. Quirinale-paleis, Zaal der Corazzieri. Gereproduceerd met toestemming van het Quirinale.

HOOFDROLSPELERS EN VERTOLKERS VAN DE ITALIAANS-NEDERLANDSE DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN

167 Italiaanse Staatshoofden

175 Italiaanse Ministers van Buitenlandse Zaken

193 Italiaanse Secretarissen-Generaal

202 Italiaanse Diplomatieke Vertegenwoordigers

206 Portrettengalerij van de Chefs de Poste

211 Nederlandse Staatshoofden

225 Nederlandse Ministers van Buitenlandse Zaken

237 Nederlandse Secretarissen-Generaal

244 Nederlandse Diplomatieke Vertegenwoordigers

248 Portrettengalerij van de Chefs de Poste

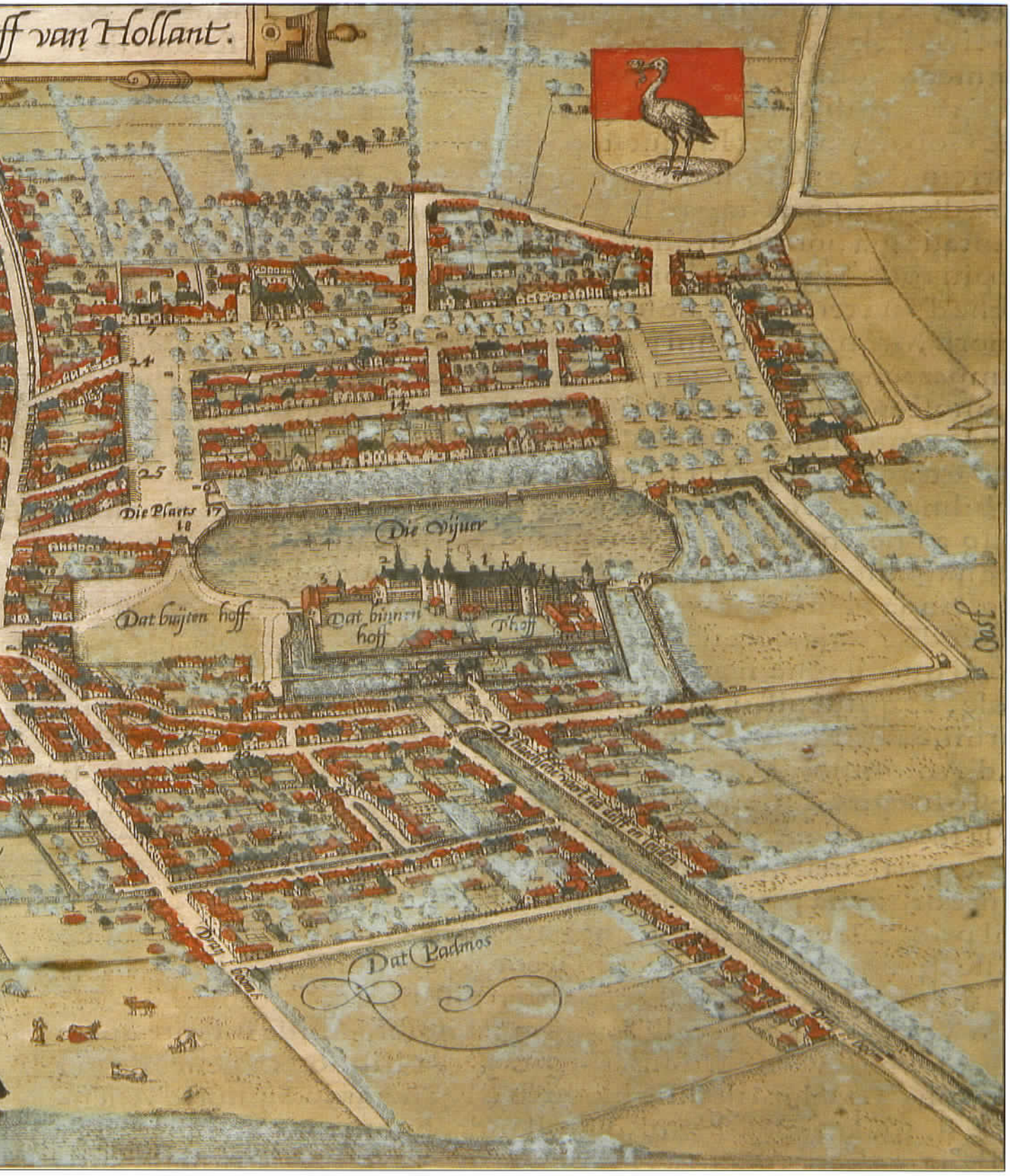

Agostino Tassi en medewerkers – "Missie van Japan" – Detail van fresco 1616-1617. Quirinale-paleis, Zaal der Corazzieri. Gereproduceerd met toestemming van het Quirinale.

DE AMBASSADE VAN ITALIË IN DEN HAAG

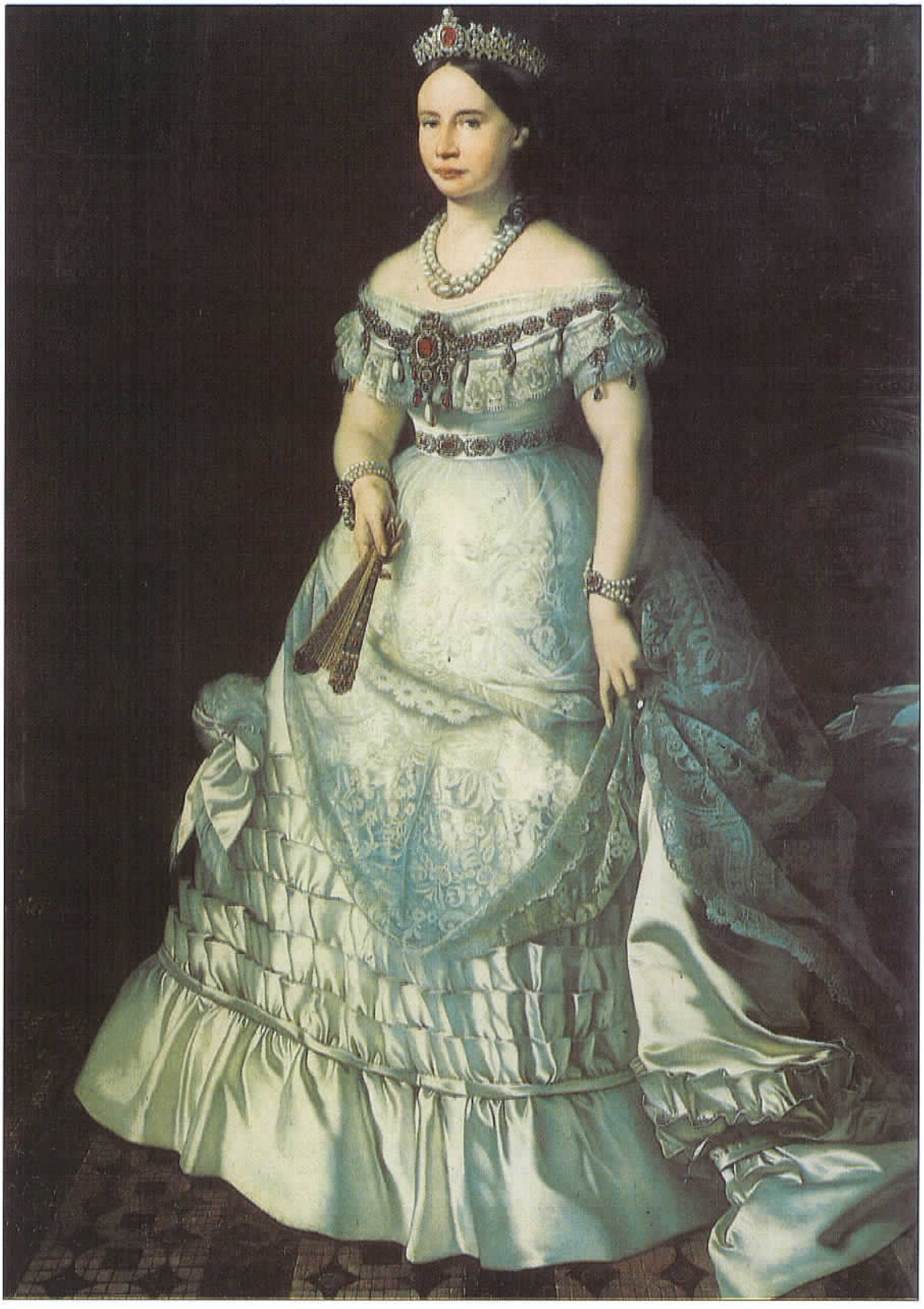

Plattegrond van Den Haag, circa 1581. Kleurenprint van Ludovico Guicciardini (1521-1589).

ff van Hollant.
Die Plaets
Die Vijver
Dat buijten hoff
Dat binnen hoff
Thoff
Dat Parmos

De Residentie
van de Ambassadeur van Italië
in Den Haag
bevindt zich aan de Sophialaan nr. 1.

De laan is vernoemd naar
Sophia Groothertogin van Saksen-Weimar-Eisenach,
dochter van Koning Willem II
(1824-1897).

Groothertogin Sophia van Saksen-Weimar. Schilderij van Charles Verlat 1870 uit *De Oranje-Erfopvolging rond de eeuwwisseling,* René Cleverens.

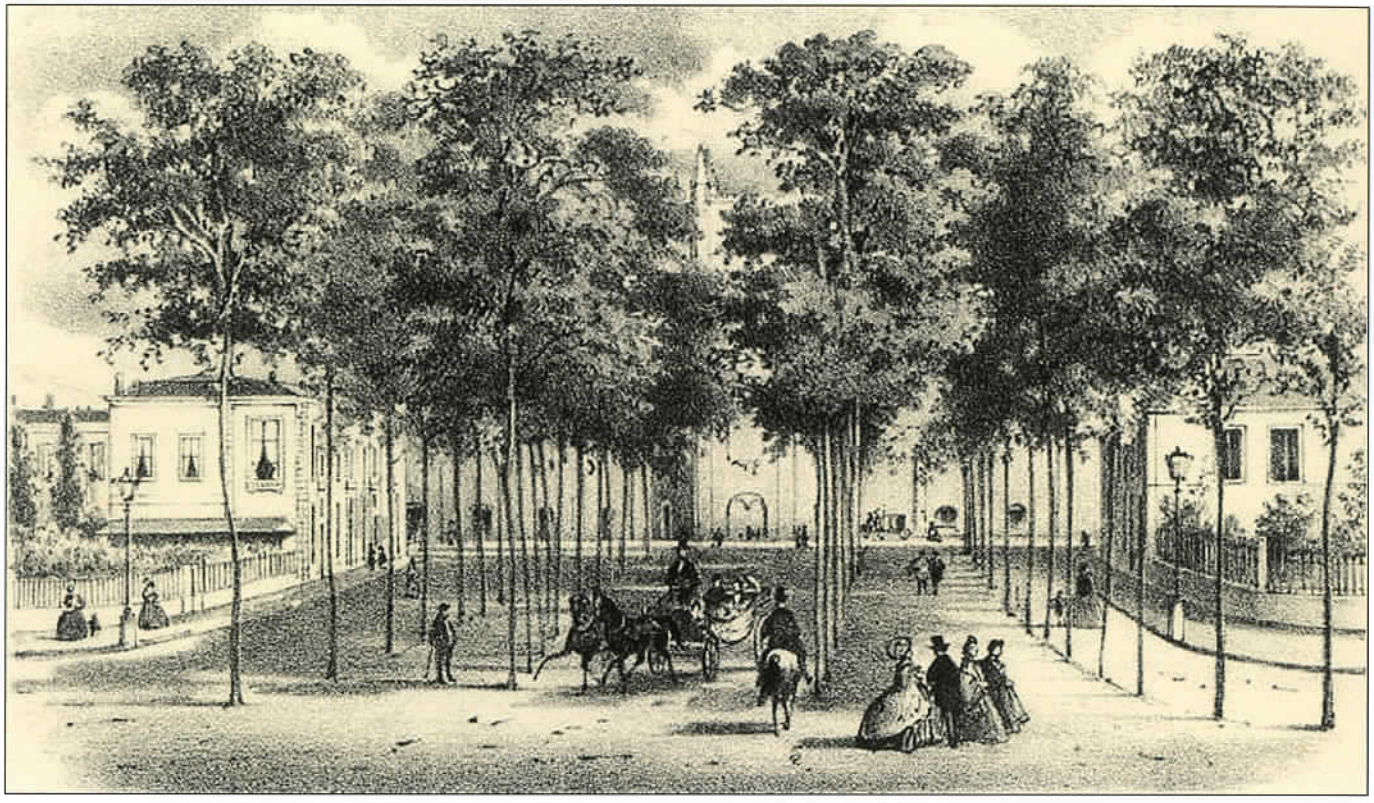

Jan ten Compe. Gezicht op Den Haag, 1750. Geheel links de Beekmolen op de plek waarop de Alexanderstraat en de Sophialaan elkaar kruisen.

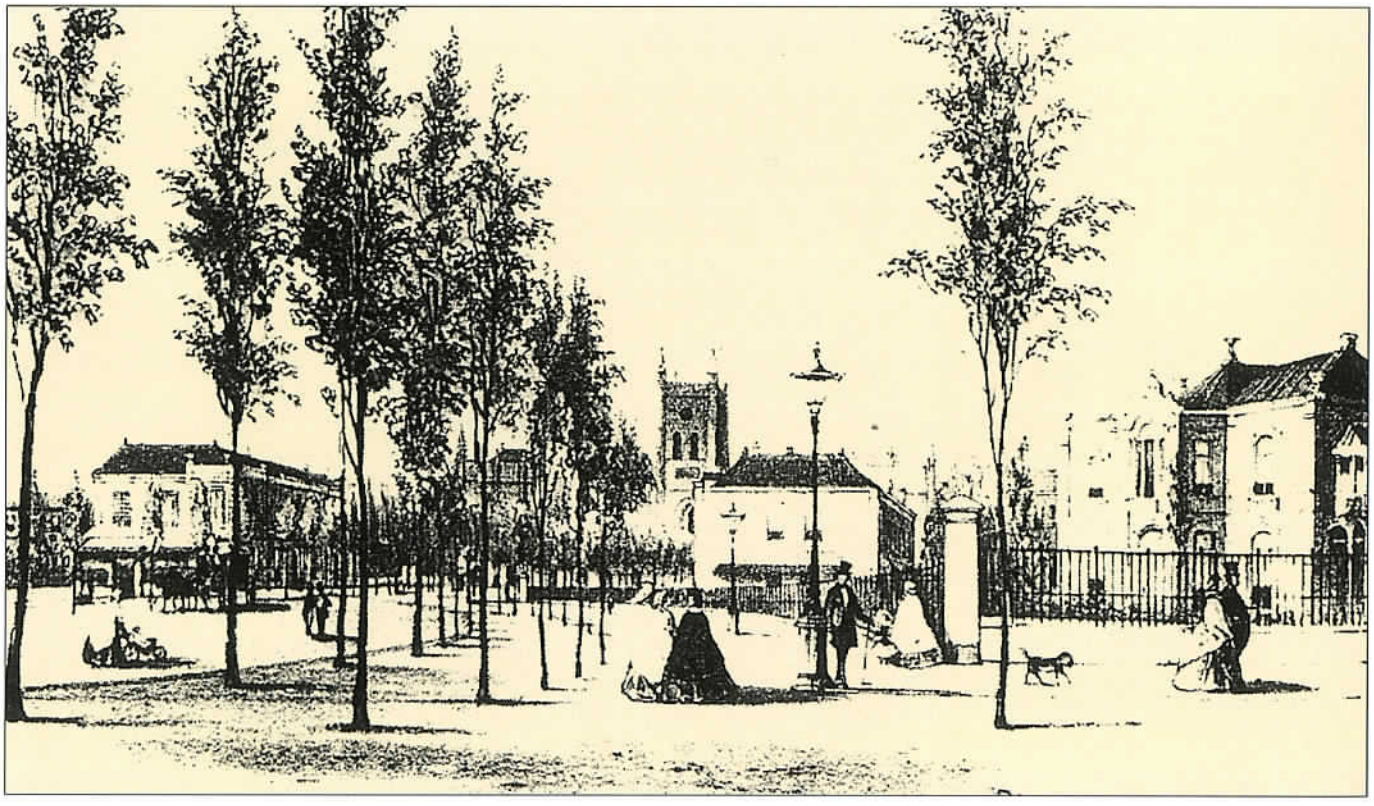

's Gravenh

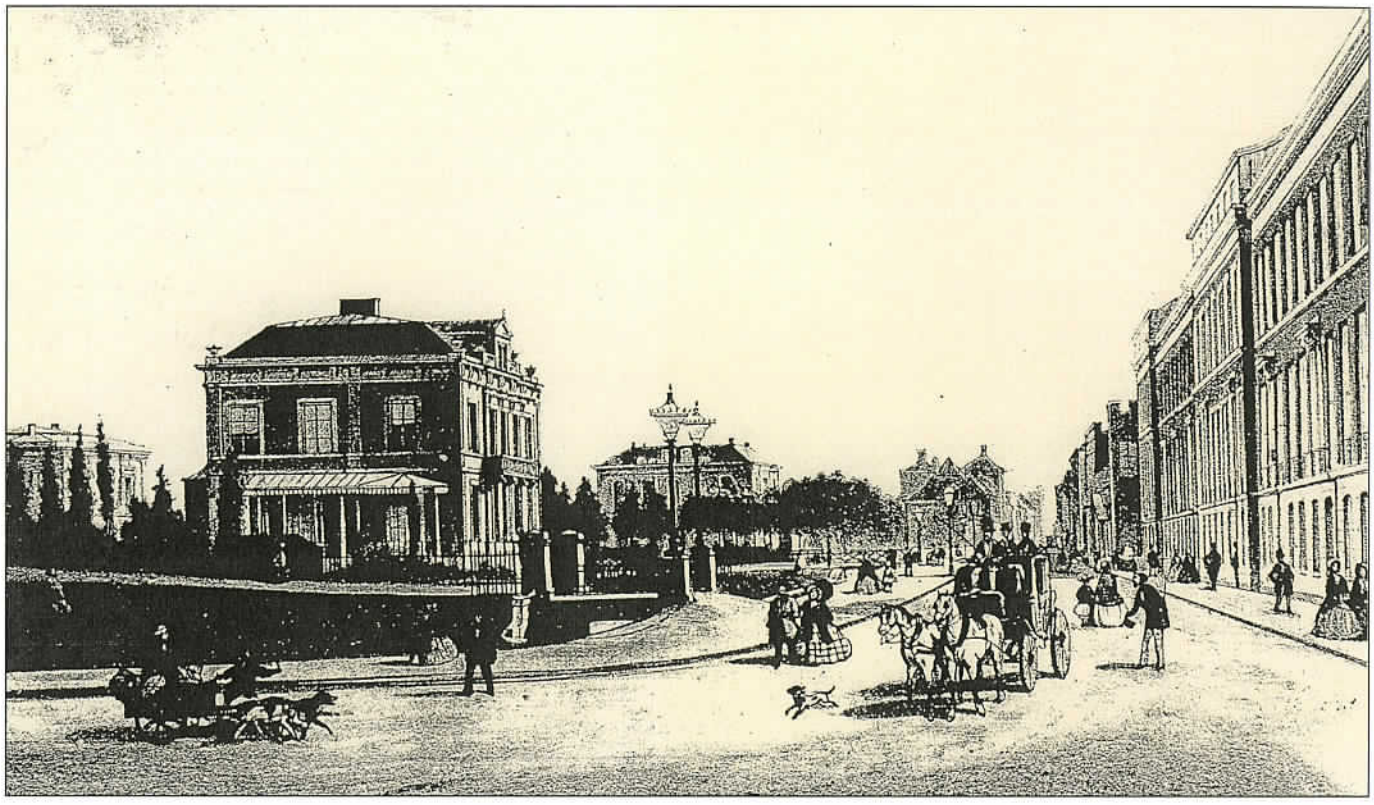

ge, Sophialaan.

Willemspark-Sophialaan.

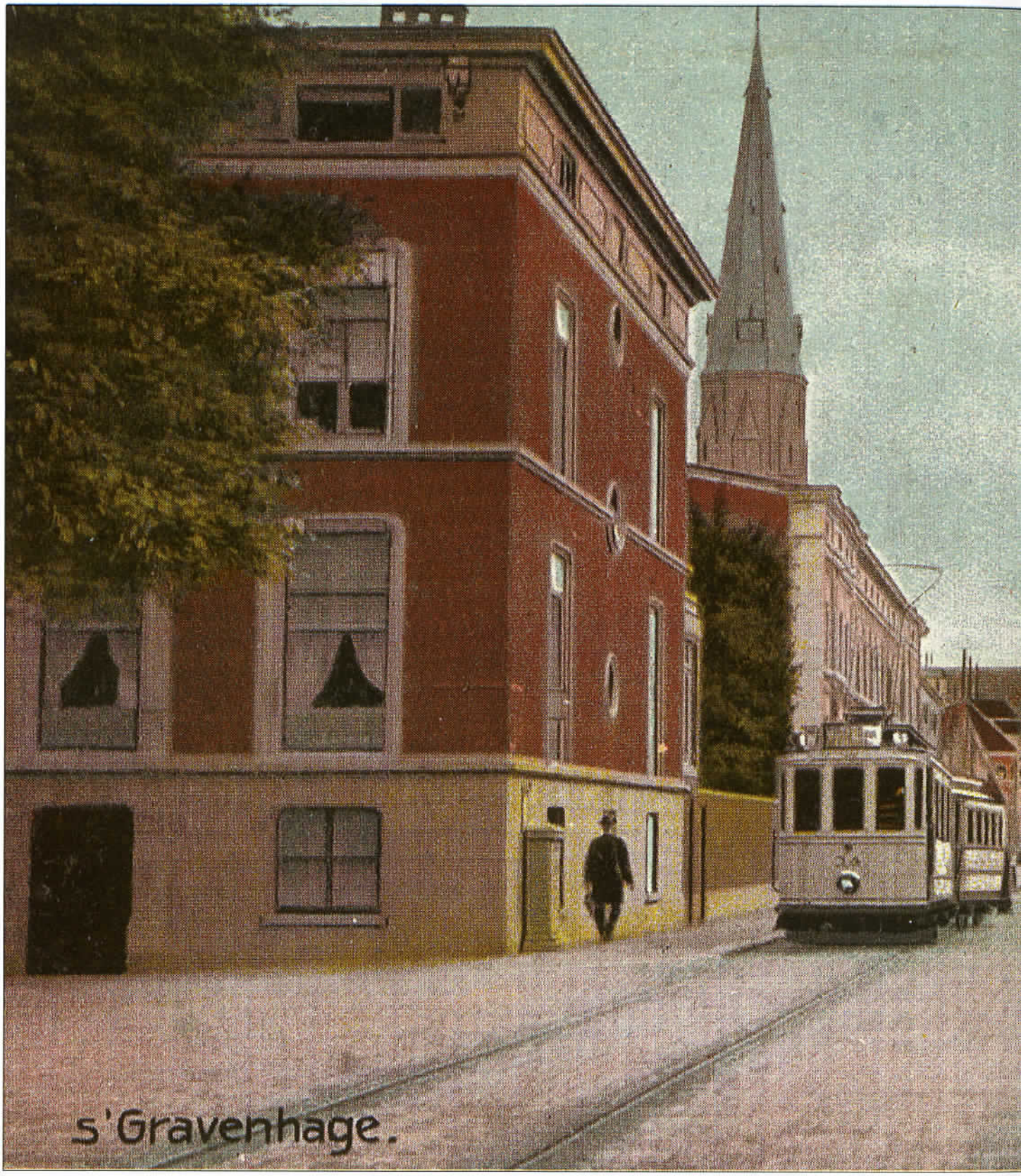
Sophialaan gezien vanaf de Nassaulaan (circa 1860).

Willemspark-Zeestraat.

Willemspark – Sophialaan.

Parkstraat 1908.

Parkstaat.

Ambassadeur Gaetano Cortese in zijn werkkamer.

VOORWOORD

In 1966, toen ik assistent-docent Internationale Organisaties was aan de Faculteit Politieke Wetenschappen van de Universiteit van Rome, kwam ik, met een door Italië aangeboden studiebeurs, naar Den Haag voor een specialisatiecursus van een aantal maanden aan de Academie voor Internationaal Recht. Tijdens mijn verblijf in de stad bracht ik een bezoek aan de Sophialaan waar ik, van buitenaf, het gebouw bewonderde waarin de Residentie van de Ambassadeur van Italië in Nederland gevestigd is en dat zich, overigens, precies halverwege het Koninklijk Paleis en het Vredespaleis, zetel van het Internationaal Hof van Justitie van de VN, bevindt.

Toen al werd ik getroffen door de prachtige architectuur van het pand, gelegen in een voorname wijk die aanvankelijk bestemd was als woonwijk en die van historisch belang is, onder andere door de nabijheid van Plein 1813. Midden op dit plein bevindt zich immers het monument ter nagedachtenis aan de bevrijding van het land uit de Franse overheersing, met de terugkeer van Prins Willem Frederik van Oranje-Nassau.

Nu, veertig jaar later, ben ik terug in Den Haag, dit keer als Ambassadeur, en woon ik tot mijn genoegen in datzelfde, centraal en op loopafstand van het oude stadscentrum gelegen, gebouw dat zoveel jaar geleden mijn bewondering al wekte vanwege de schitterende architectuur.

De ruimte binnenshuis is op een geslaagde wijze benut door de indeling in vierkante kamers, die het gebouw een

Carlo Emanuele III, die in 1730 Koning van Sardinië werd. Portret van onbekende maker circa 1750. Ambassade van Italië in Londen, The Ballroom.

Portret van Koning Vittorio Emanuele II, olieverf op doek van Luigi da Rios uit 1869, Ambassade van Italië te Brussel, officiële gastenkamer ofwel "Ministerskamer". De vorst, gekleed in een militair uniform, is afgebeeld op een hoger gelegen terras: op de achtergrond rechts is Florence zichtbaar met het bekende Palazzo Vecchio, waarin toentertijd het Ministerie van Buitenlandse Zaken gevestigd was (zie pag. 80 van het hiernaast genoemde boek *"De Ambassade van Italië in Brussel"*, Stabilimenti Tipografici Carlo Colombo, Rome 2000). Volgens de Bénézit studeerde schilder Luigi da Rios (geboren in 1844 in Vittorio of in Caneda, overleden in 1892 in Venetië) aan de Academie voor Schone Kunsten in Venetië, waar hij 14 prijzen in de wacht sleepte. Om te ontkomen aan de Oostenrijkse overheersing vluchtte hij in 1866 uit Venetië naar Florence, waar hij zich toelegde op de studie van 15e- en 16e-eeuwse meesters. Nadat hij naam had gemaakt als portrettist en fresco-schilder, wijdde Luigi da Rios – die ook bij de Londense Royal Academy exposeerde – zich vooral aan het genre-schilderen van Venetiaanse onderwerpen; uit zijn genre-schilderijen spreekt een uiterst verfijnd vermogen tot observatie en een lovenswaardige aandacht voor de lokale gebruiken en gewoontes. Van de door hem gemaakte portretten van belangrijke vertegenwoordigers van het Huis van Savoye noemen we hier nog een tweede portret van Koning Vittorio Emanuele II, ook weer tegen een Florentijnse achtergrond (in bewaring bij de Venice International University op het eiland San Servolo) en het portret van Umberto I (bij de Prefectuur van Venetië).

Zaakgelastigde Andrea Tagliacarne.

intieme harmonie verschaffen. De koloniale veranda op haar beurt geeft een waardevol en suggestief effect aan de Residentie als geheel, als referentiepunt voor de traditie van gastvrijheid van de Italiaanse diplomatie.

Het in de voorname villawijk Willemspark gelegen pand werd precies honderd jaar geleden, in 1907, aangekocht door de gezant van het Koninkrijk Italië, Giuseppe Sallier de la Tour, Prins van Castelcicala en Hertog van Calvello, die tot die tijd, net als al zijn collega's, een woning huurde. Pas jaren later volgden ook andere landen het voorbeeld van het Koninkrijk Italië om een eigen Residentie te kopen: Oostenrijk in 1927, Zweden en Tsjechoslowakije in 1930, de Heilige Stoel in 1937 en Turkije in 1938.

Giuseppe Sallier de la Tour, Buitengewoon Gezant en Gevolmachtigd Minister, was een Maltezer Ridder, net als degene van wie hij de Residentie had gekocht, Frederik A.P. Baron Wittert van Hoogland, Emiclaer, Langenoorth, Bloemendael en Hoogmade (1840-1922).

Tijdens haar 100-jarige bestaan is de Residentie getuige geweest van gebeurtenissen die de loop van de Italiaanse diplomatie in Den Haag volgden, zoals historische staats- en officiële bezoeken door Italiaanse staatshoofden, op uitnodiging van de vorstinnen van het Koninkrijk der Nederlanden, en bezoeken van andere personen die de geschiedenis van de twintigste eeuw hebben getekend.

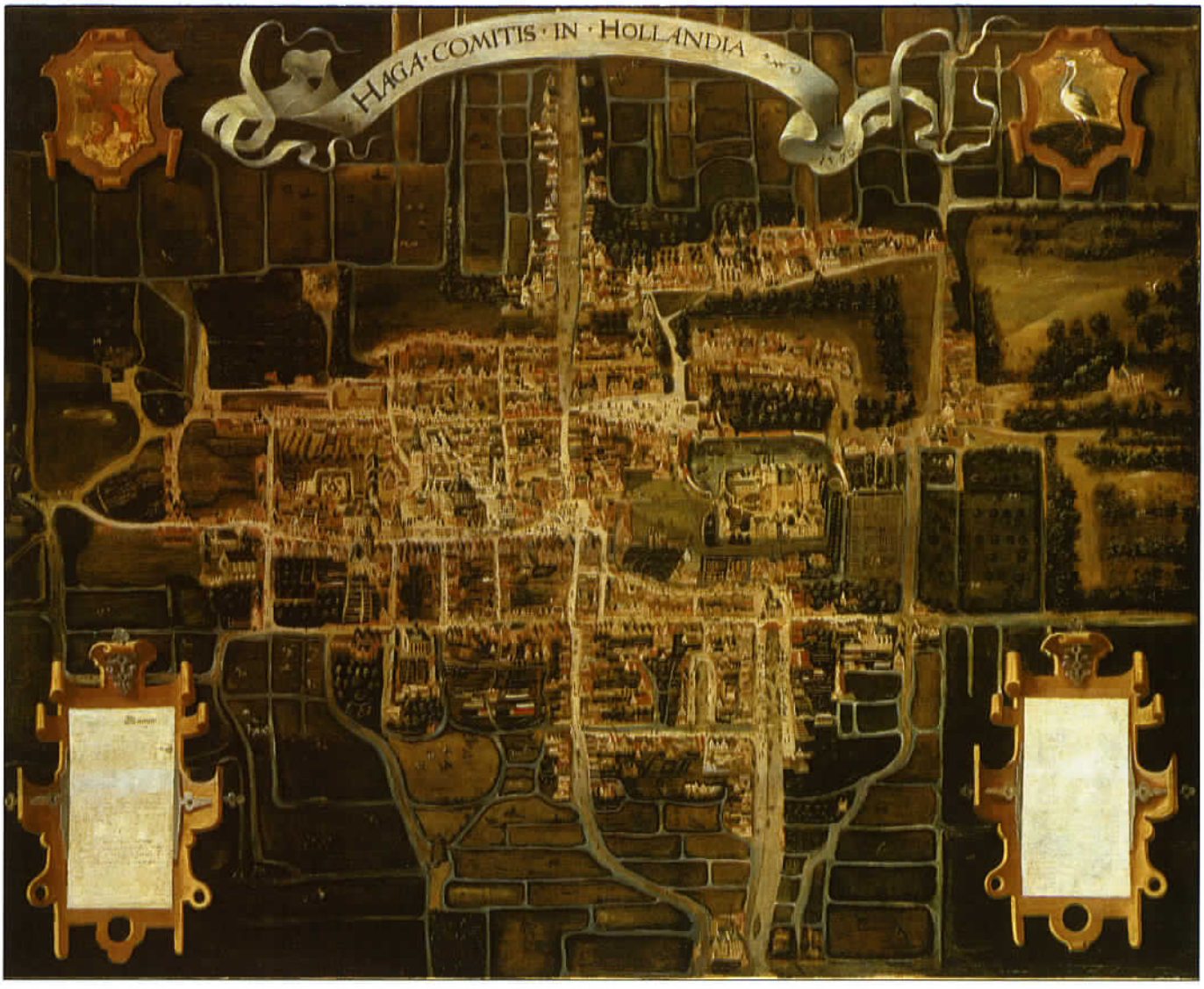
De betrekkingen tussen Italië en Nederland worden traditioneel gekenmerkt door een oude en hechte vriendschap, die teruggaat op het Koninkrijk Sardinië. De toenmalige Koning van Sardinië, Vittorio Emanuele II, zond Andrea Tagliacarne als zijn diplomatiek vertegenwoordiger naar Nederland; deze zaakgelastigde opende op 15 september 1859 een diplomatieke vertegenwoordiging in Nederland.

In 2009 bestaan de betrekkingen tussen de twee landen dan ook precies 150 jaar.

Met het oog daarop heb ik de wens opgevat om - zoals eerder tijdens mijn missie in Brussel voor het gebouw aan Avenue Legrand, dat de Italiaanse ambas-

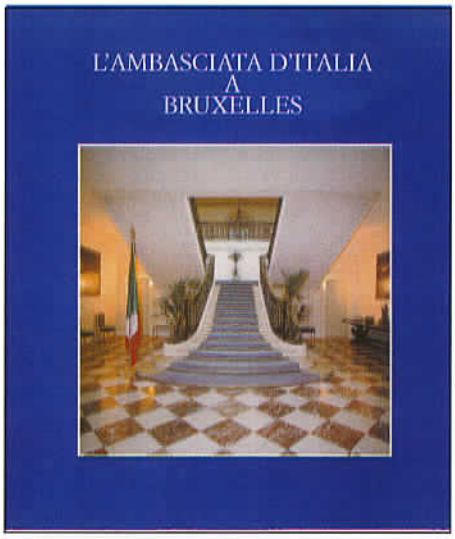
Leo Belgicus – Kaart van de Provincies van Holland. Claes Jansz Wisscher, 1648.

Kaart van Den Haag. Anoniem, circa 1560.

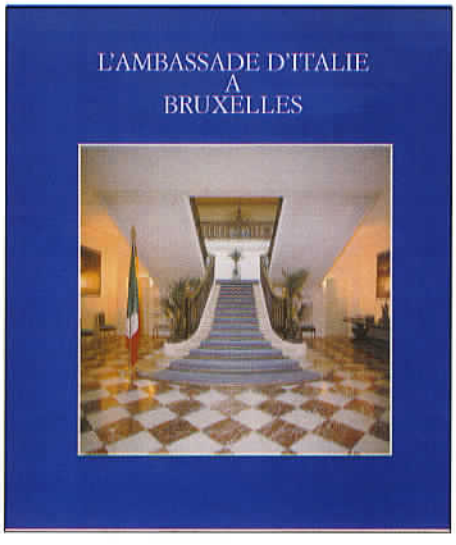

Kaart van Amsterdam. Pieter Mortier, 1612.

Portret van een aristocratische familie uit Piemonte.

sade in België huisvest – een boek te wijden aan de geschiedenis en de belangrijkste wederwaardigheden van het pand Sophialaan 1, Residentie van de Ambassadeurs van Italië in Nederland.

Met het nieuwe millennium heeft Italië in Nederland een grote zichtbaarheid gekregen. De Ambassade vormt voor deze Italiaanse aanwezigheid een belangrijk referentiepunt op hoog niveau, niet alleen bilateraal maar ook multilateraal: Den Haag, historische vestigingsplaats van het Internationaal Gerechtshof van de Verenigde Naties, is door de toestroom van een groot aantal internationale instellingen in de afgelopen decennia uitgegroeid tot een strategisch centrum, zowel binnen Europa als internationaal gezien.

Zo zijn daar bijvoorbeeld de Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens (OPCW), het Internationaal Joegoslavië-Tribunaal (ICTY), het Internationaal Strafhof (ICC), het VS-Iran Tribunaal, Eurojust en Europol, het Europees Octrooibureau EPO en het Europees Ruimtevaartagentschap ESA/ESTEC.

Ik hoop van harte dat dit boek, met de vele zorgvuldig geselecteerde afbeeldingen, uitdrukking kan geven aan mijn gevoelens van bewondering en grote dankbaarheid voor al diegenen die met hun bijdrage de Italiaanse aanwezigheid in dit land sterk en levend weten te houden. Ik ben ervan overtuigd dat het gebouw aan de Sophialaan, met haar schitterende vertrekken, ook in de toekomst een onvervangbare rol zal blijven spelen bij het bevorderen van de principes waarop de vriendschap tussen Italië en Nederland is gebaseerd.

Een vriendschap waarbinnen beide landen altijd op open en vriendschappelijke wijze van gedachten hebben gewisseld over het behalen van gemeenschappelijke doelstellingen, internationaal maar vooral Europees, als oprichters van de Unie.

Het gebied waar later het Willemspark gebouwd zou worden – 18e eeuw.

HET GEBOUW

Stedelijke context

De rond Plein 1813 gelegen wijk Willemspark is het resultaat van de eerste stadsuitbreiding van Den Haag in de negentiende eeuw. De wijk wordt gekenmerkt door de vele monumentale gebouwen en de ruime opzet, die voor Nederlandse steden ongebruikelijk is[1].

Het Willemspark maakte aanvankelijk deel uit van een groter gebied ten noorden van het Noordeinde, dat door Koning Willem II was aangekocht nog voor zijn troonsbestijging in 1840[2]. Tijdens zijn koningschap liet hij hier een Engelse landschapstuin aanleggen, met rhododendrons, beelden en fonteinen; langs de Nassaulaan liet hij een manege bouwen in neogothische stijl, geflankeerd door tweeëntwintig woonhuizen in de Engelse Tudorstijl waarvoor hij tijdens zijn studiejaren in Oxford bewondering had opgevat.

De manege werd op 11 november 1846 officieel in gebruik genomen, met een groot feest met militair vertoon. De 22 woonhuizen ter weerszijden van de manege (11 ter rechterzijde en 11 ter linkerzijde), gebouwd in dezelfde stijl, waren bestemd voor hoffunctionarissen en hoge officieren. Na het overlijden van Willem II in 1849 besloten de erfgenamen in 1851 om het Willemspark, met de manege en de 22 huizen aan de Nassaulaan, bij openbare verkoop van de hand te doen.

Die verkoop werd echter op het laatste moment tegengehouden door de nieuwe koning, Willem III, die er de voorkeur aan gaf om het gehele Willemspark, inclusief de woningen aan de Nassaulaan, zelf te kopen. In 1853

[1] De beschrijving van het Willemspark is grotendeels overgenomen uit het *Monumenten Inventarisatieproject Den Haag 1850-1940*, Den Haag 1992 (Haags Gemeentearchief).

[2] De historische informatie in dit hoofdstuk is ontleend aan E.M.CH.M. Janson, *De Archipelbuurt en het Willemspark. De geschiedenis van twee Haagse woonwijken*, Den Haag, uitg. Kruseman, 1977.

Prins Willem I te paard – Paleis Noordeinde.

Koning Willem II te paard – Buitenhof.

Monument Plein 1813. Detail. *De eerste steen gelegd door Koning Willem III.*

schonk Willem III – die, in tegenstelling tot zijn vader, nooit te paard zat – de manege aan de Haagse Hervormde Gemeente, waarbij hij opdracht gaf om het gebouw als kerk in te richten en te gebruiken. In 1855 droeg hij vervolgens het Willemspark over aan de Gemeente Den Haag, waarbij hij een aantal erfdienstbaarheden stelde, zoals het verbod op vestiging in het park van herbergen, koffiehuizen en scholen. Voor de nieuwe bebouwing van het park werden vier ontwerpen gemaakt: de eerste twee, die in 1855 en 1856 werden ingediend door architect Zocher, werden afgewezen door de Gemeenteraad; het plan van architect Wentzel onderging hetzelfde lot. Uiteindelijk koos de Gemeenteraad voor het ontwerp dat in de jaren 1857-1858 was gemaakt door de gemeentelijke onderarchitect W.C. van der Waeyen Pieterszn. voor een villapark met 30 villa's. Architect Johannes Jacobus Delia en aannemer Cornelis Krulder coördineerden vervolgens de verdere uitwerking en bouwkundige werkzaamheden.

Het plan van Van der Waeyen Pieterszn. is gebaseerd op een assenkruis van twee lanen die, op de plek waar ze elkaar kruisen, plaats maken voor het ruime, ovale Plein 1813. Bij het ontwerp was al rekening gehouden met de latere plaatsing op het plein van een nationaal monument. In 1869 werd het "Monument voor de Nationale Onafhankelijkheid" onthuld, dat symbool staat voor het herstel van de soevereiniteit van het Koninkrijk der Nederlanden na de Franse overheersing door Napoleon, met de terugkeer in 1813 van Willem van Oranje, de latere Koning der Nederlanden. De eerste steen werd in 1863 gelegd door diens kleinzoon, Willem III; in 1869 werd het monument onthuld door Prins Frederik, zoon van Willem I, en kreeg het plein officieel de naam Plein 1813.

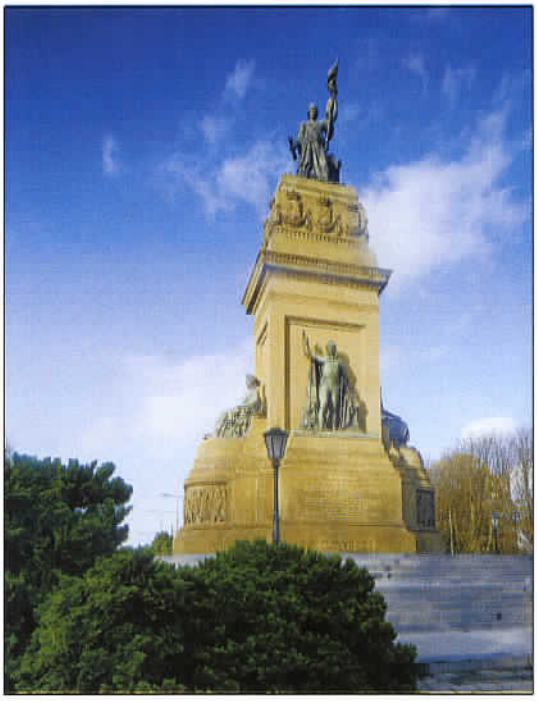
Het 22 meter hoge monument bestaat uit verschillende delen, elk met een verklarend opschrift. Op de brede sokkel staat een vierkante zuil met daar bovenop een bronzen beeld van de "triomferende Nederlandse maagd". Aan de voorzijde van de zuil is een beeltenis van Koning Willem I uitgehouwen en aan de achterzijde bevindt zich een beeld van de drie hoge ambtenaren die diens terugkeer naar Nederland voorbereidden, in 1813, na het vertrek van de Fransen. Aan beide zijkan-

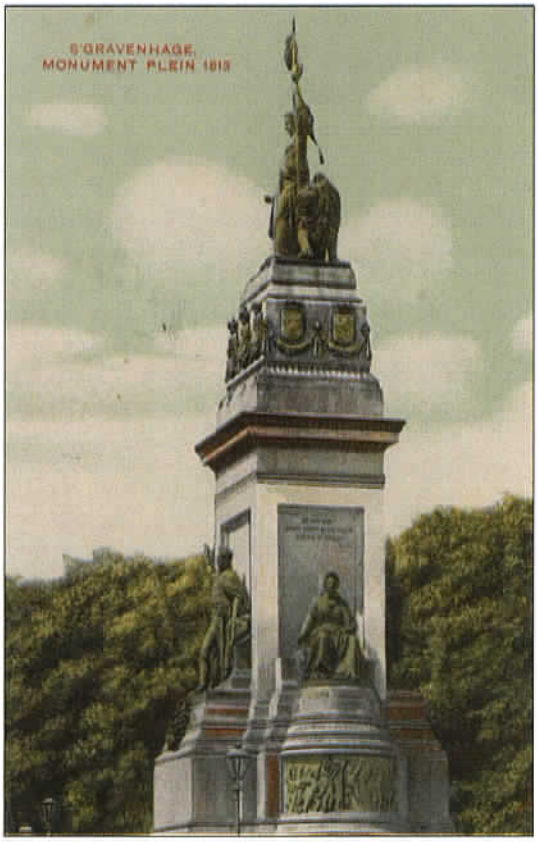
Monument Plein 1813 – achterzijde.

Monument Plein 1813 – Maquette Haags Historisch Museum.

Monument Plein 1813 – voorzijde.

Monument Plein 1813 – zijkant.

ten van de zuil zijn zittende vrouwenfiguren afgebeeld, die de godsdienst en de geschiedenis symboliseren.

Het assenkruis is op "hiërarchische" wijze ontworpen: de brede Sophialaan, aan weerszijden beplant met bomen, is de hoofdas die uitkomt bij de vroegere Willemskerk, en de Alexanderstraat de secundaire as.

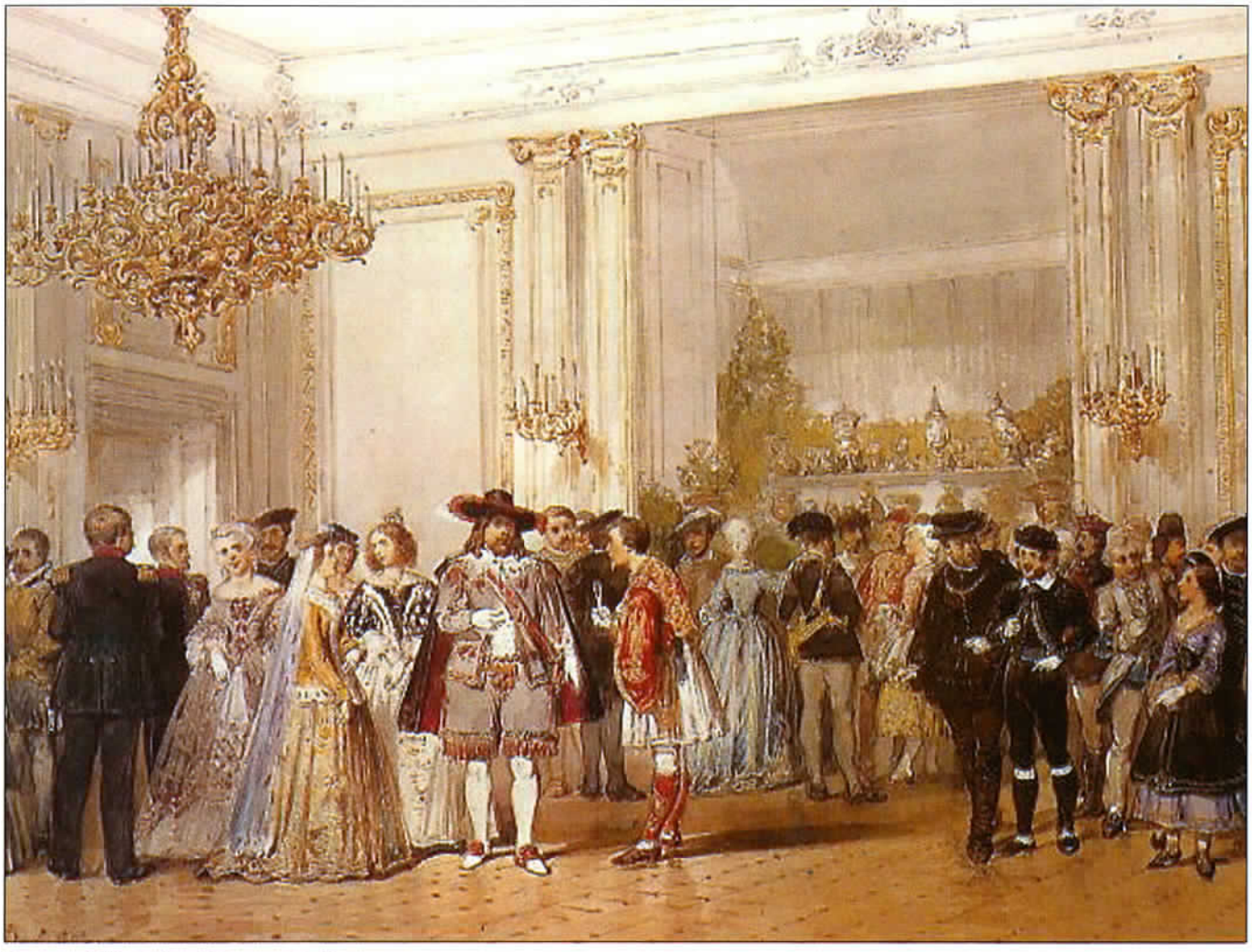
Aangezien de Alexanderstraat inmiddels een belangrijke doorgangsweg is geworden voor het stadsverkeer, heeft de Sophialaan (genoemd naar Prinses Sophie, dochter van Koning Willem II) haar functie als hoofdas inmiddels verloren; de uitbreiding van het aangrenzende Zeeheldenkwartier heeft daarop ook geen verdere invloed gehad.

De oorspronkelijke woonfunctie van het Willemspark is gaandeweg verminderd. Nog slechts enkele villa's dienen op dit moment als Ambassades of Residenties van Ambassadeurs: behalve de Residentie van de Ambassadeur van Italië gaat het om de Ambassade van Canada, de Residentie van de Ambassadeur van het Verenigd Koninkrijk, de Residentie van de Ambassadeur van Denemarken en de Residentie van de Ambassadeur van Pakistan, alle gelegen aan de Sophialaan, terwijl in de Alexanderstraat de Residentie van de Ambassadeur van Griekenland, de Ambassade van Italië, de Ambassade van Polen en de Ambassade van Saoedi-Arabië gevestigd zijn.

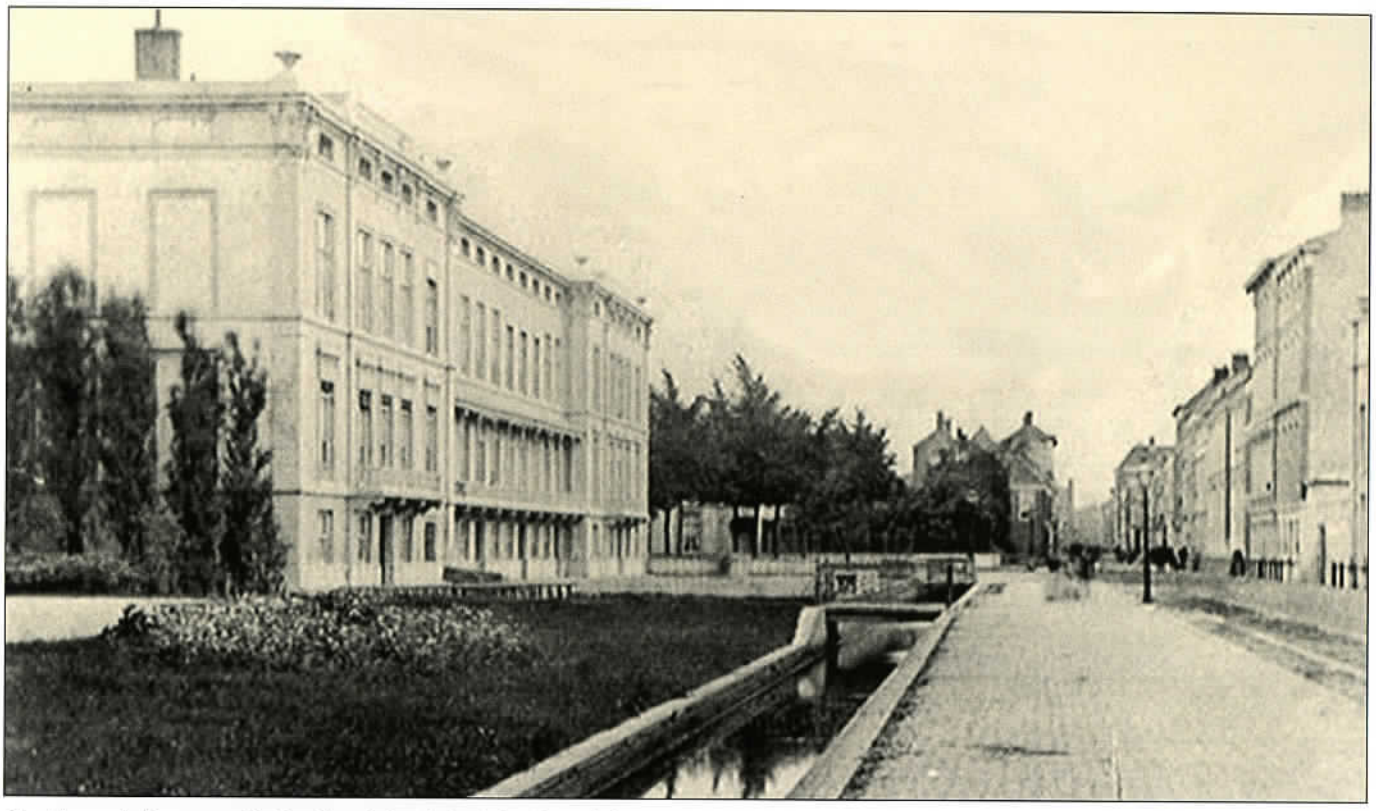
Door deze functieverandering hebben de landschapstuinen, die het Willemspark zijn specifieke parkachtige karakter geven, op enkele plaatsen plaats moeten maken voor kantoren, waardoor het gebied een verandering heeft ondergaan zonder daarbij echter aan schoonheid te verliezen.

Uit die fase van herinrichting van het Willemspark dateert ook het Carlton Ambassador Hotel, dat precies tegenover de Residentie van de Ambassadeur van Italië gelegen is.

Koning Willem III en Koningin Sophia.

Gezicht op de Zeestraat. De Residentie bevindt zich achter de bomen – 1860.

Hoek Sophialaan-Zeestraat – 1930.

Hoek Zeestraat – 1974.

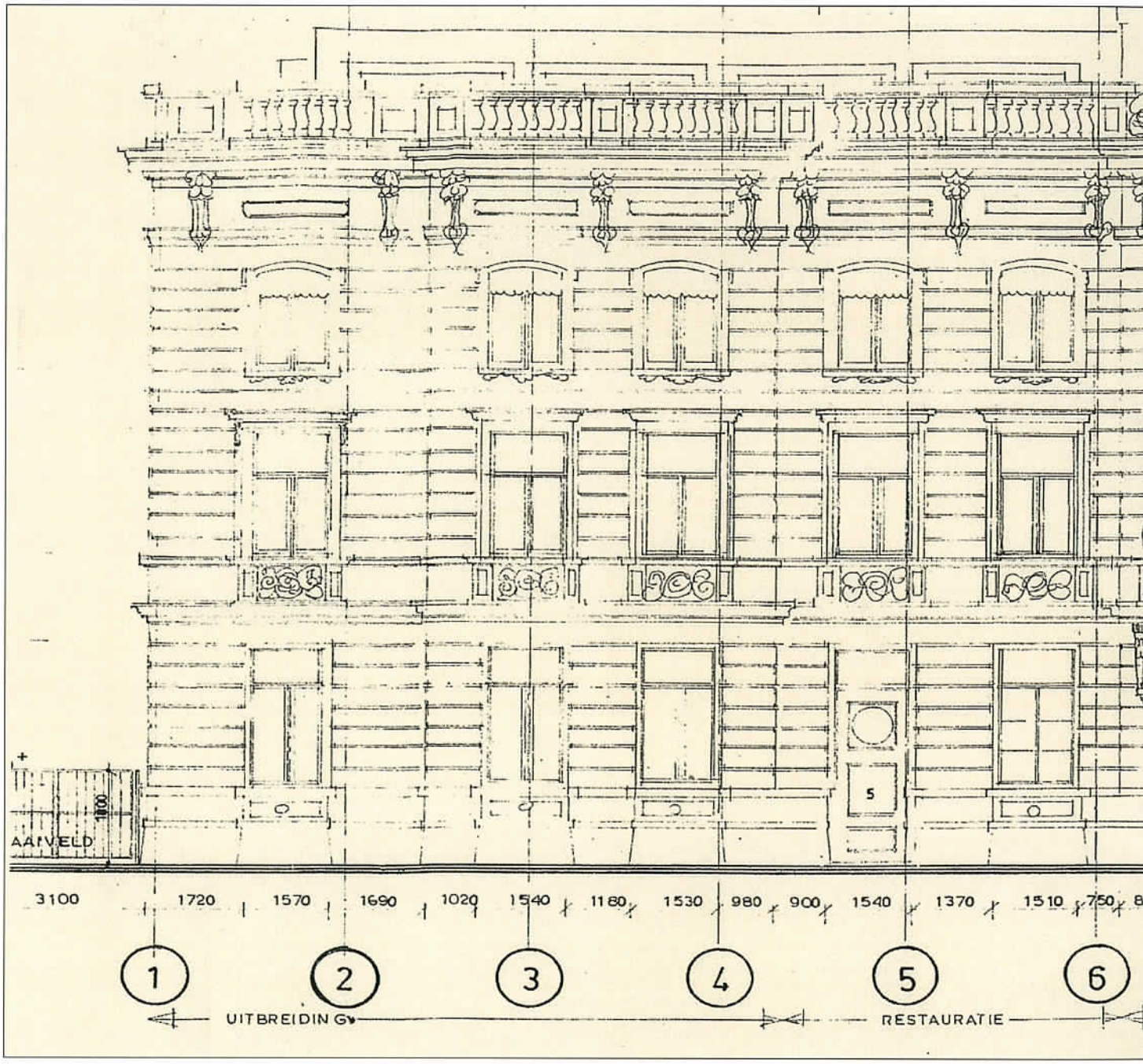

De Residentie – 2007.

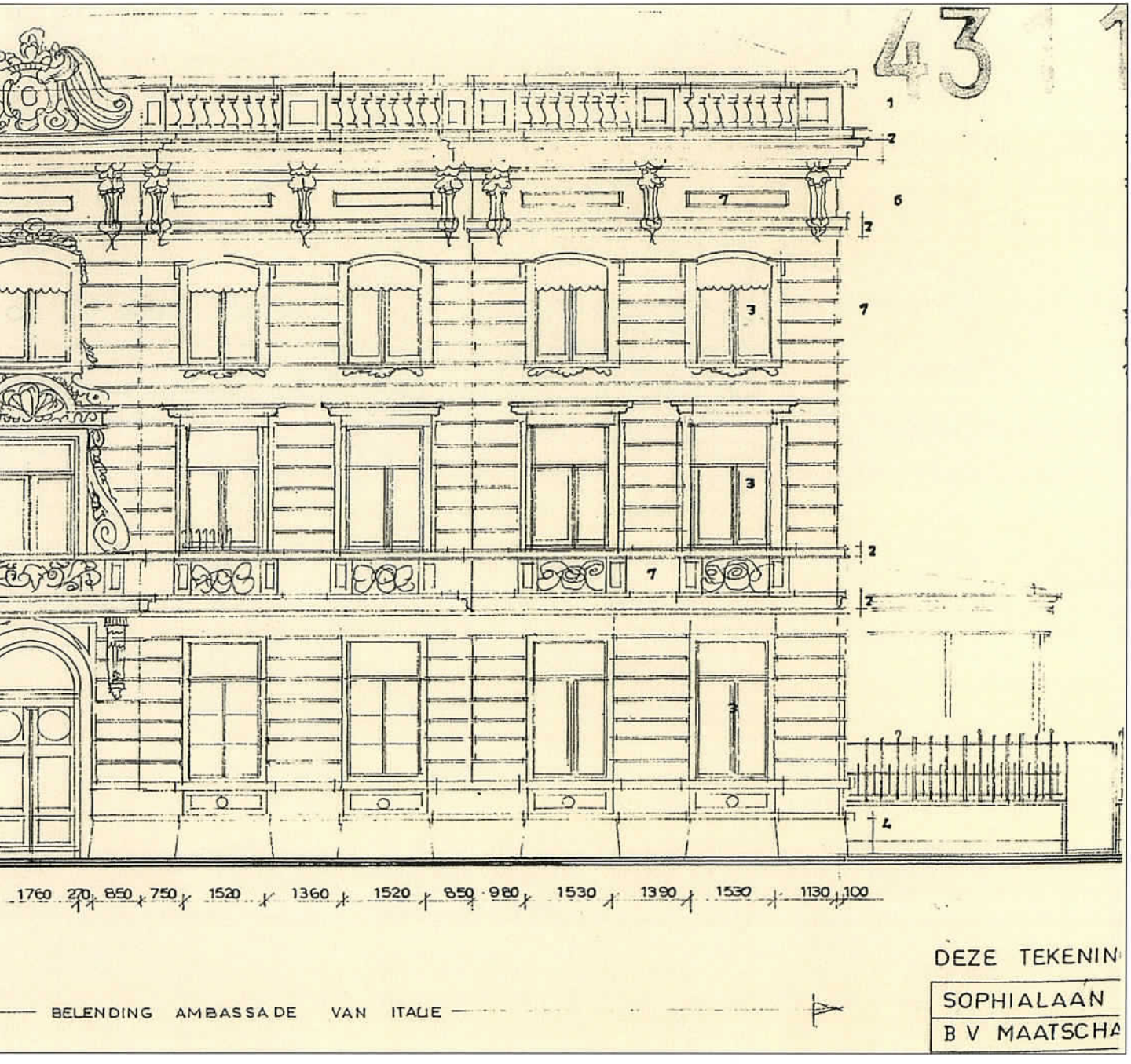

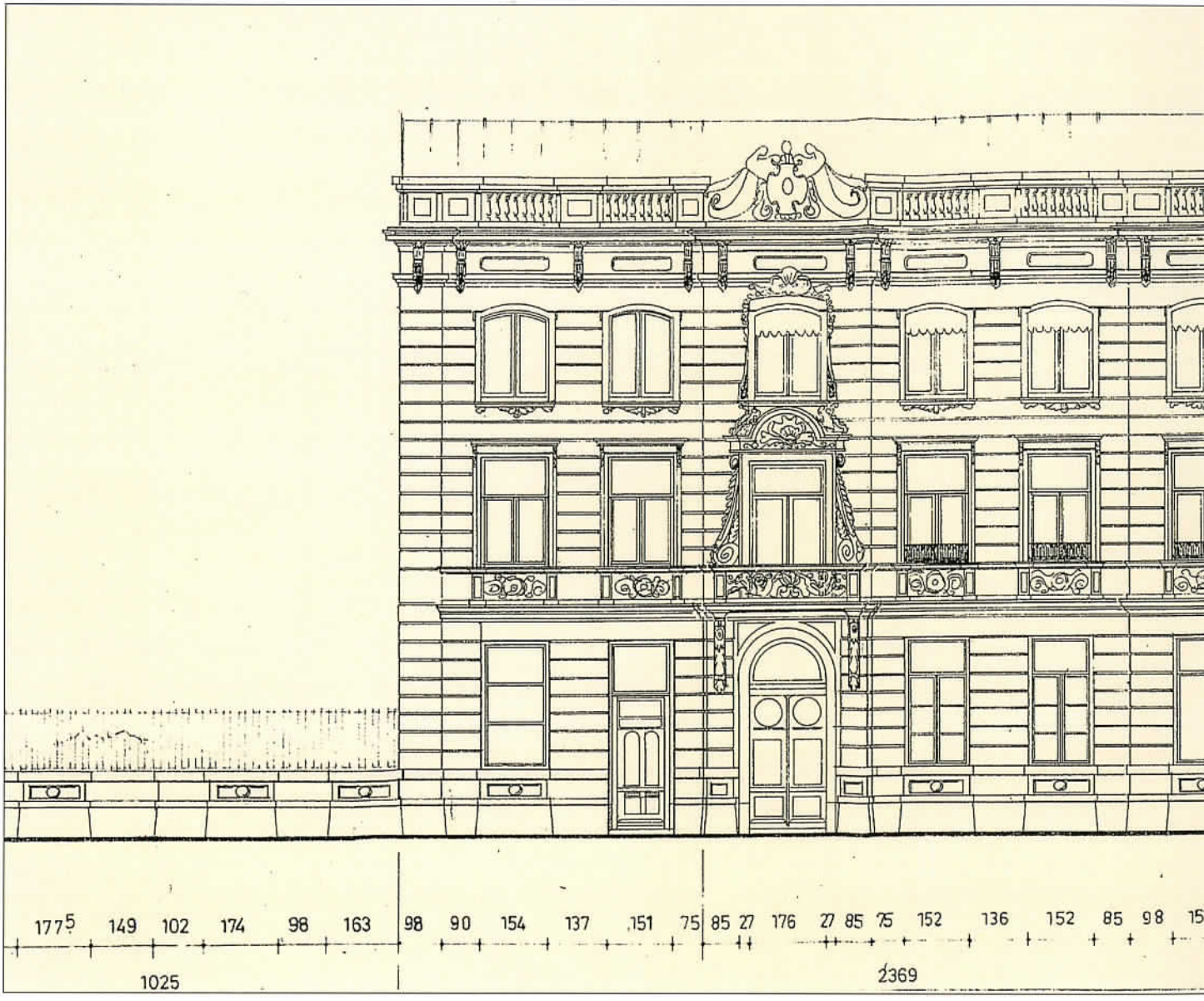
De Residentie verlicht bij gelegenheid van het huwelijk van Prinses Juliana en Prins Bernhard – 1937.

Het gebouw Sophialaan 1-1A. Tekening gereproduceerd met toestemming van de Gemeente Den Haag.

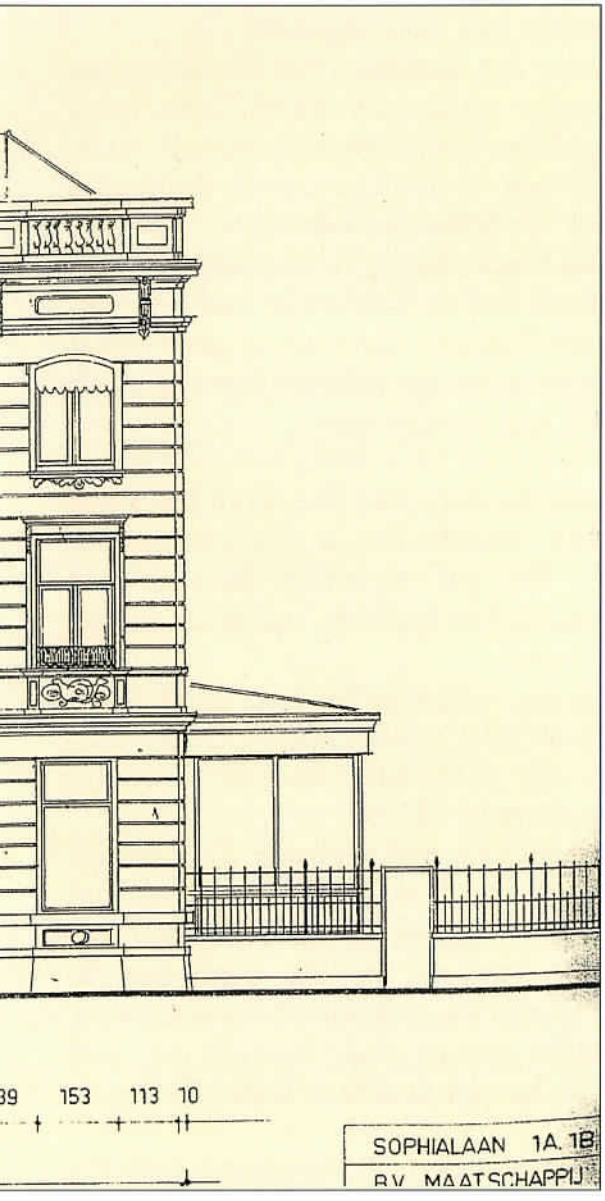

43
1760 270 850 750 1520 1360 1520 850 980 1530 1390 1530 1130 100
BELENDING AMBASSADE VAN ITALIE
DEZE TEKENIN
SOPHIALAAN
B V MAATSCHA

Het gebouw Sophialaan 1. Tekening gereproduceerd met toestemming van de Gemeente Den Haag.

HET GEBOUW

Historisch-architectonisch profiel

De Residentie van de Ambassadeur van Italië in Den Haag is gevestigd aan de Sophialaan nr. 1 in het oude stadsdeel Willemspark, één van de mooiste villawijken van de stad. Het pand maakt deel uit van een monumentaal blok van twee herenhuizen opgetrokken in eclectische trant, met motieven die overwegend zijn ontleend aan de Lodewijk XIV-stijl[1]. Het interieur van de Residentie omvat vele voorwerpen, meubels en schilderijen die eigendom zijn van de Italiaanse Staat, terwijl een ander deel voorwerpen betreft die door Italiaanse musea in tijdelijke bruikleen zijn gegeven.

Het gebouw bestaat uit een parterre met twee verdiepingen, ter breedte van tien vensterassen. De sokkel is van hardsteen en de gevel is voorzien van een geblokte bepleistering.

In het fries tussen de begane grond en de eerste verdieping zijn, onder de vensters, in reliëf bladvormige motieven en jachtscènes uitgebeeld; de vensters dragen kroonlijsten. De ingang van het pand Sophialaan 1 is met natuursteen bekleed, met daarboven een balkon op in hardsteen gebeeldhouwde consoles. De kroonlijst die het pand afsluit draagt een door balustrades onderbroken borstwering.

Het venster boven de deur heeft een gebogen fronton met lofwerk en schelpmotief. Boven de kroonlijst bevindt zich een opzetstuk met liggende figuren en puttokop. In het Gemeentearchief (topografische atlas) worden drie ontwerptekeningen bewaard, waarvan een is ondertekend

[1] Beschrijving van Sophialaan 1-1a verzorgd door de Afdeling Monumentenzorg van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling van de Gemeente Den Haag

Rozet, voorgevel Residentie.

Detail van het balkon.

Detail: jachtvoorstelling.

met "A.Rg.Arch" (A. Roodenburg), en die in geen enkel opzicht overeenkomen met het huidige pand.

Op 28 april 1858 werd de grond voor de bouw van het huis door de gemeente Den Haag verkocht aan architect Roodenburg. Het Kadaster vermeldt in 1861 de registratie op naam van de architect en de bouw van het pand.

Zoals uit het archief blijkt vraagt aannemer P. Schroot en Zn. in 1872 een vergunning aan de Gemeente voor een verbouwing van het huis, waarbij als reden wordt aangevoerd dat herstel nodig is van de door eerdere verbouwingen ontstane 'disharmonie'.De werkzaamheden, uitgevoerd in opdracht van eigenaar Gerard Joachim Eschauzier, worden drie jaar later afgerond.

Op grond van door het Kadaster van de Gemeente Den Haag verstrekte gegevens heeft het pand Sophialaan 1 aldus officieel zes eigenaren gehad[2], voordat het in 1907 in gebruik wordt genomen als Residentie van de Ambassadeur van Italië in Nederland.

De eerste bewoner was architect A. Roodenburg zelf, die in 1858 het perceel van de Gemeente had gekocht. Het pand dat hij liet bouwen vertoont in geen enkel opzicht overeenkomsten met het huidige gebouw, noch qua afmetingen noch qua architectuur.

Huis en tuin werden rond 1862 verkocht aan Susanna Antoinette Pietermaat, weduwe van Theodoor Lucassen en dochter van een ambtenaar in het toenmalige Nederlands Indië. Zij gaf architect Roodenburg opdracht tot verbouwing van het huis, waarna ze er met haar drie kinderen introk.

De weduwe Lucassen verkocht het huis rond 1869-1870 door aan Adriaan Jan Cornelis Maas Geesteranus, die er, samen met zijn echtgenote en vijf kinderen, woonde tot aan zijn dood in 1871.

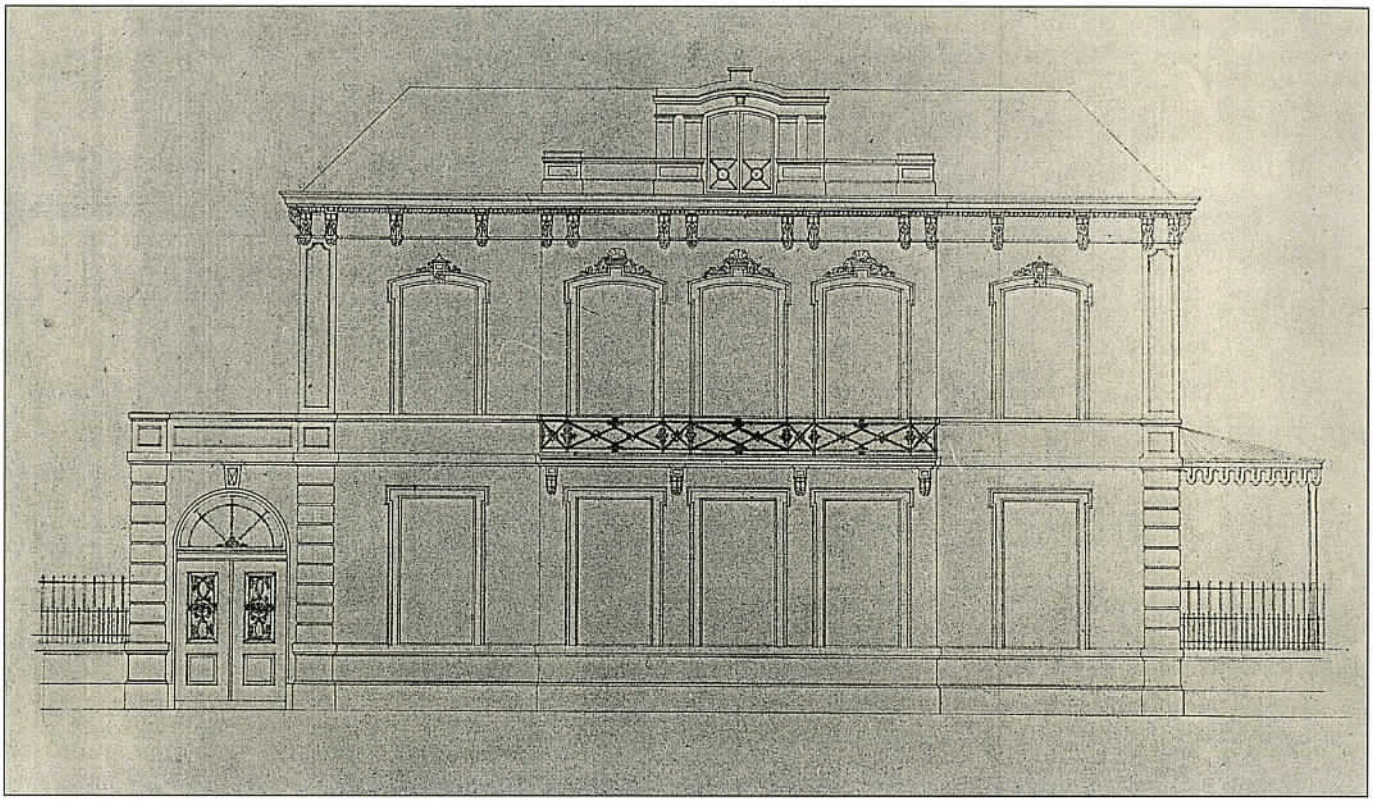
Na het overlijden van haar man verkocht de weduwe, Catharina Anna Caan, het huis aan Gerard Joachim Eschauzier, zoon van de burgemeester van Terschelling[3]. Deze Eschauzier was, voordat hij het pand aan de Sophialaan betrok, in zijn jonge jaren als fortuinzoeker naar Nederlands Indië gegaan, waar hij zich met veel succes toelegde op de handel in suiker. Rond 1870 ging

[2] Kees Stal, *Den Haag, Geschiedenis van de stad, III, 19e en 20e eeuw*, Zwolle 2005.

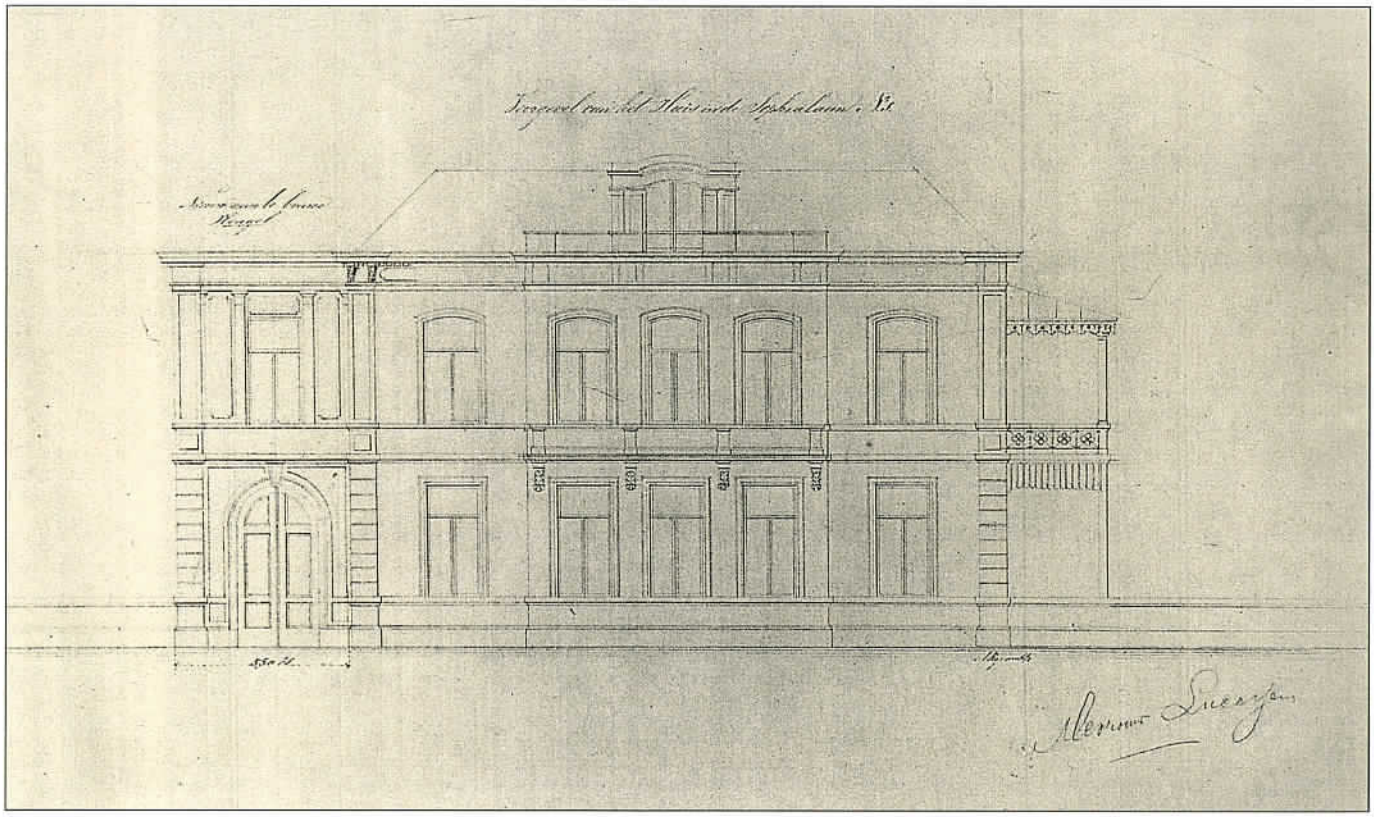
[3] Reinildis van Ditzhuyzen, *"Italiaanse charme"*, in de Haagsche Courant van 12 augustus 1997.

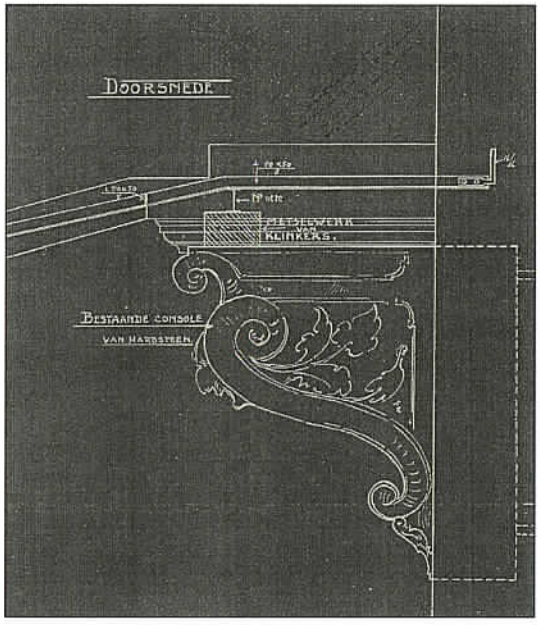
Balkon van de Residentie.

Bouwtekening van de Residentie gereproduceerd met toestemming van de Gemeente Den Haag.

Bouwtekening van de Residentie gereproduceerd met toestemming van de Gemeente Den Haag.

Doorsnede van het balkon, 1908 – gereproduceerd met toestemming van de Gemeente Den Haag.

hij terug naar Nederland en kocht vervolgens het pand in de Sophialaan.

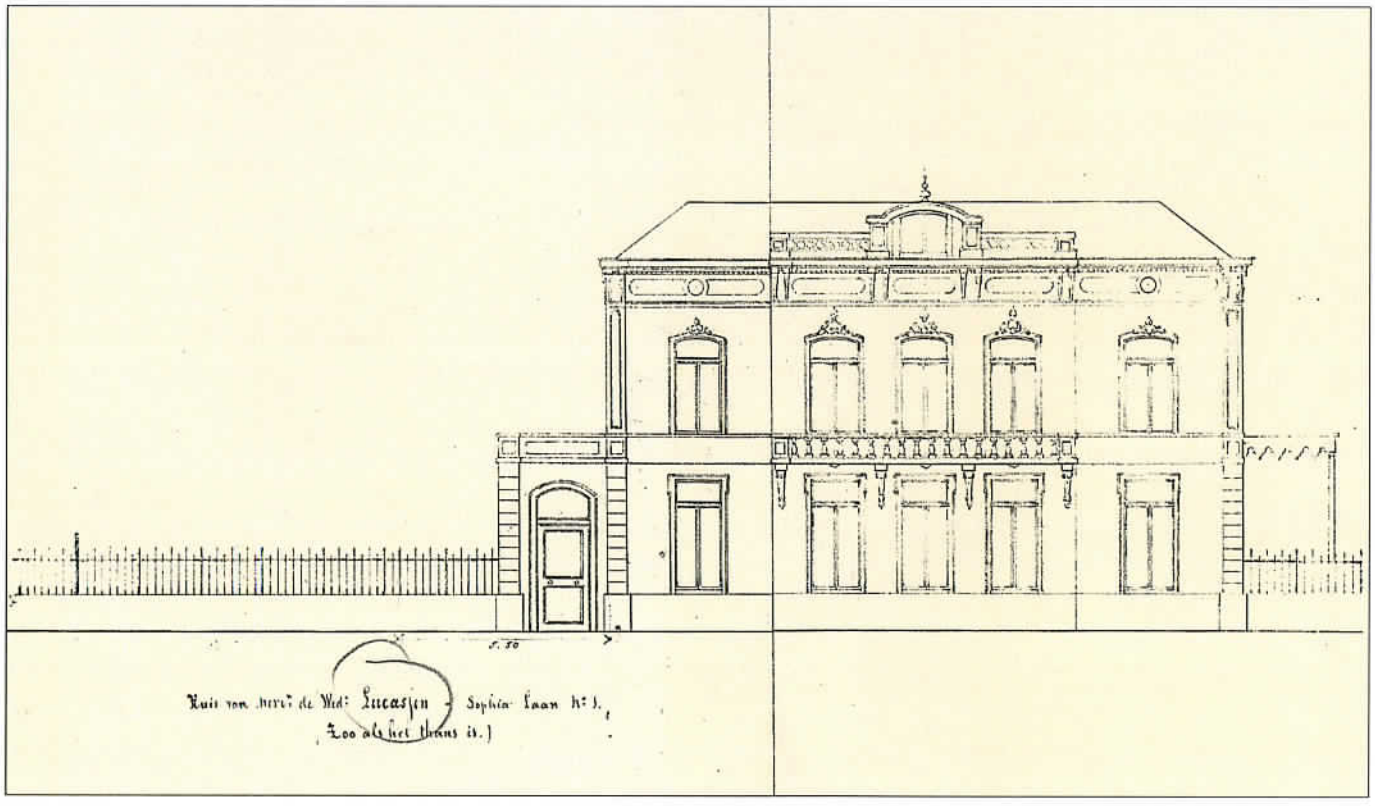
Rond 1879 werd het huis gekocht door de uit Harlingen afkomstige Wybo Jacobs Hanekuijk[4].

Zijn ouders behoorden allebei tot rijke families: zijn moeder Elisabeth Hannema was telg van een bekende, welgestelde baptistenfamilie uit Harlingen; zijn vader, Jacob Hanekuijk, was notaris en gemeenteraadslid in Harlingen en lid van Provinciale Staten van Friesland.

Wybo Hanekuijk trouwde in 1855 met Gerrarda Margaretha Catharina van Harlingen, afkomstig uit Haarlem. Het stel kreeg zes kinderen en bleef tot 1893 in de Sophialaan wonen. In 1885 liet Hanekuijk een uitbouw maken, waarbij de oppervlakte van het huis met een are werd vergroot. Bij de aanvraag van de vergunning voor de werkzaamheden, ingediend door J. Langenhorst, is een tekening bijgesloten waarop de huidige gevel te zien is.

In het verbouwde pand vestigde Hanekuijk, waarschijnlijk in een van de vier kamers op de begane grond,

[4] Reinildis van Ditzhuyzen, *"Een Terschellinger en een Harlinger in een Haagse villa"*, in de Harlinger Courant van 18 juli 1997.

Bouwtekening van de Residentie – gereproduceerd met toestemming van de Gemeente Den Haag.

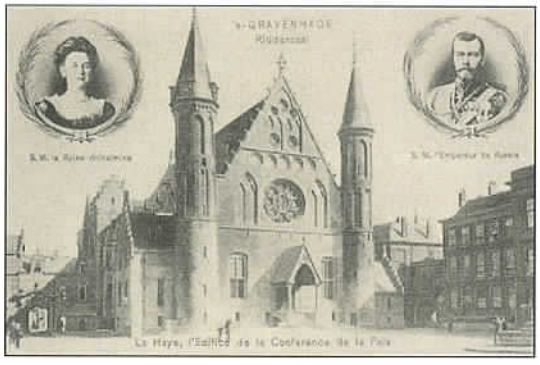
Giuseppe Sallier de la Tour

Ministro Plenipotenziario

21 Ottobre 1906 - 17 Marzo 1920

Koninklijk Paleis.

Deze kaart is uitgegeven bij gelegenheid van de opening van de Tweede Vredesconferentie die op 15 juni 1907 gehouden werd in de Ridderzaal.

Internationaal Hof van Justitie.

een "natuurkundig kabinet" waarin hij zijn collectie instrumenten (passers, vergrootglazen, kompassen, verrekijkers en dergelijke) uit kon stallen.

Samen met zijn ongetrouwde zussen Petronella Maria (geboren in 1827) en Renske Jacoba (geboren in 1828) die bij hem inwoonden, was Hanekuijk eigenaar van het huizenblok Sophialaan 1 en 1a.

In 1894 verkocht hij Sophialaan 1 aan de Haagse wethouder Frederik A.P. Baron Wittert van Hoogland, die, in samenwerking met Hanekuijk, het huis verder liet verbouwen.

Baron Wittert van Hoogland tenslotte verkocht het pand in 1907 aan de Italiaanse Buitengewoon Gezant en Gevolmachtigd Minister Giuseppe Sallier de la Tour, Prins van Castelcicala en Hertog van Calvello. Vanaf dat moment is het pand in gebruik als Residentie van de Ambassadeur van Italië in het Koninkrijk der Nederlanden.

De brede gevel, die op sommige punten een bijzondere verfijndheid laat zien, geeft al aan dat het hier gaat om een belangrijk gebouw, ruim bemeten, en doet een luxueuze en prestigieuze inrichting vermoeden.

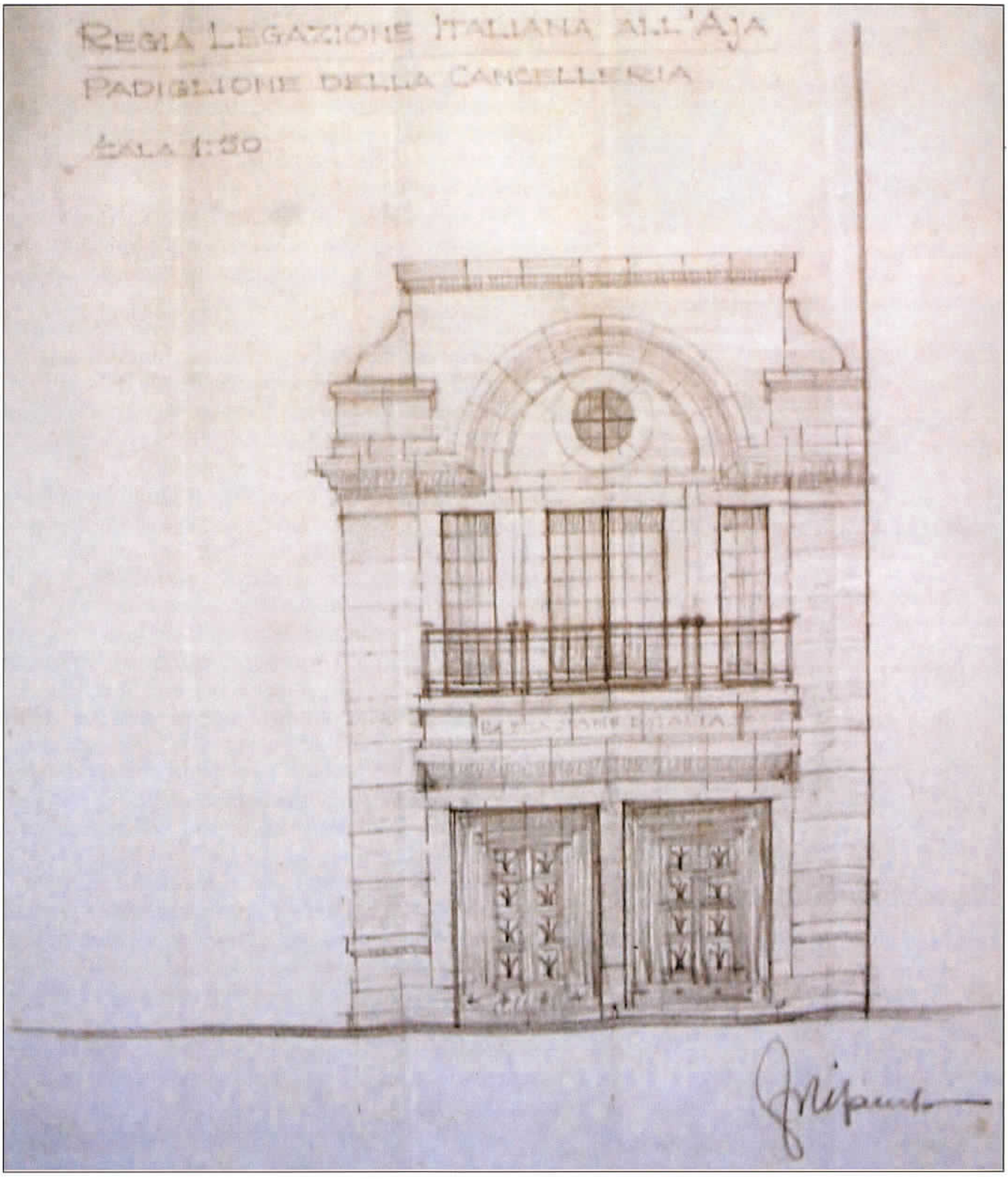
Bij het betreden van de Residentie komt men in de hal van waaruit een brede trap leidt naar de hoger gelegen verdiepingen, bestemd voor privé-gebruik door de Ambassadeur; vanuit de hal rechts betreedt men het officiële ontvangstgedeelte van de Residentie met vier ruime vertrekken die uitkomen op een veranda in koloniale stijl.

Vermeldenswaard is hier, met name, de sobere stijl die door de architecten is gekozen voor deze vierkante vertrekken, die gebruikt worden voor officiële evenementen en ontvangsten.

In de tuin staat een aantal indrukwekkende honderdjarige platanen, sierheesters en bloemdragende planten die in de lente het geheel met geuren en kleuren opvrolijken. Aan de achterzijde ligt het pand waarin vroeger de diplomatieke kanselarij gevestigd was, met een eigen ingang aan de Zeestraat.

Dit pand in de Zeestraat grenst, overigens, aan het museum Panorama Mesdag, dat in 1881 werd geopend voor het publiek.

"Panorama Mesdag" is een uiterst geslaagd en beroemd voorbeeld van het panorama-genre waar de Brit Robert Barker in 1787 patent op kreeg. Het betreft hier een cilindervormig schilderij, ondersteund door een veelhoekige architectonische constructie, dat de

Gezantschap van het Koninkrijk Italië – Kanselarij.
Tekening van architect Di Fausto gereproduceerd met toestemming van de Historisch – Diplomatieke Dienst van het Ministerie van Buitenlandse Zaken in Rome.

Voormalige Diplomatieke Kanselarij van de Ambassade van Italië in de Zeestraat in Den Haag, eigendom van de Italiaanse Staat – 2007.

Panorama Mesdag 1881.

bezoeker – die zich in het midden van die constructie bevindt – 360° in het rond uitzicht geeft op het landschap op doek; hierdoor krijgt de bezoeker de indruk dat hij zich daar ook werkelijk in bevindt.

De opdracht tot het schilderen van het Panorama aan de Zeestraat werd gegeven aan Hendrik Willem Mesdag (1831-1915), één van de bekendste schilders van de 19e-eeuwse Haagse School.

In de jaren '70 van die eeuw was Mesdag in Den Haag een beroemd kunstenaar geworden – niet alleen door zijn schilderkunst maar ook door zijn betrokkenheid bij de kunstwereld – wiens werken werden tentoongesteld in Frankrijk, Groot-Brittannië, Canada en de Verenigde Staten.

In Den Haag behartigde Mesdag tevens de belangen van zijn collega's van de Haagse School, en was de stuwende kracht achter het kunstenaarsverbond van Pulchri Studio, waarvan hij van 1889 tot 1907 voorzitter was.

In de zalen van het museum zijn de ontwikkelingen in zijn werk te zien: van een trouwe reproductie van een straatbeeld of een detail op een gevel tot de onmetelijkheid van de zee, van een zonsondergang of een bijzondere lucht tot een tragisch vernielde vissersvloot, tot aan het naar hem genoemde Panorama, dat over een lengte van 120 meter en een hoogte van 14 meter de duinen en het strand van Scheveningen in 1880 uitbeeldt.

Bij het aanschouwen van het "Mesdag Panorama" noemde zelfs Van Gogh het één van de mooiste voorstellingen die hij in zijn leven had gezien.

Hendrik Willem Mesdag (1831-1915).

Portret van Koningin Beatrix door Carla Rodenberg, voorheen tentoongesteld in het Panorama Mesdag.1995. Zeefdruk, serie: 1/210. Herkomst: Koninklijke Verzamelingen; © Koninklijk Huisarchief.

Eén van de eerste foto's van bezoekers van het Panorama Mesdag in de Zeestraat. De foto is genomen begin 20ste eeuw. De kinderen zijn familieleden van schilder Mesdag.

Panorama Mesdag 1881.

Panorama Mesdag 1881.

Het aanzien van de Sophialaan wordt verfraaid door de indrukwekkende kastanjebomen die zich aan weerszijden van de laan bevinden. De bomen, die ongeveer een eeuw geleden geplant zijn, worden aangeduid met in het trottoir aangebrachte metalen herinneringsplaten met de tekst "Monumentale Bomen 1936" die de voorbijganger wijzen op hun ontstaan 25 jaar eerder.

Herinneringsplaat Monumentale Bomen.

Sophialaan – Kastanjebomen, circa 1900. Wetenschappelijke benaming Aesculus hippocastanum "Baumanni".

Mauritskade – Kastanjeboom

Sophialaan – De littekens in de schors van de kastanjes langs de Sophialaan zijn een herinnering aan de oorlogsjaren. Om te voorkomen dat ze gekapt werden door burgers die op zoek waren naar brandhout, werden de bomen in prikkeldraad gerold.

Zeestraat – Hoek Sophialaan.

Sophialaan richting Plein 1813.

Sophialaan vanaf Plein 1813.

BEGANE GROND

Ingang

Bij binnenkomst zien we een brede trap die naar de hoger gelegen verdiepingen van de Residentie leidt. Daar bevinden zich de privé-vertrekken van de Ambassadeur en zijn gezin, en de studeerkamer.

De ingangshal geeft toegang tot de bel-etage die bestaat uit vier ruime vertrekken (de Delftse Kamer, de Roze Kamer, de Gele Kamer en de Eetkamer). Deze aaneengeschakelde vertrekken, die zich langs de voorzijde van het gebouw en langs de veranda bevinden, krijgen daglicht via de vensters aan de straatzijde (Sophialaan) en via de brede, veel licht doorlatende beglazing van de veranda aan de tuinzijde.

Parallel aan de hoofdingang bevindt zich, aan de Sophialaan, een aparte dienstingang en ook om de hoek aan de Zeestraat ligt nog een ingang om de logistieke afhandeling van officiële evenementen en ontvangsten in de Residentie te vergemakkelijken.

De inrichting van de hal omvat, onder andere, een secretaire met twee lamphouders van keramiek uit Caltagirone (Sicilië); aan de wand hangt een oude prent met de titel "Oranje Herleefd".

In de hal staat verder nog een houten consoletafel in empire-stijl met verguld snijwerk en marmeren tafelblad, waarop de portretten van de opeenvolgende Italiaanse staatshoofden staan uitgestald.

Een bijzondere vermelding verdient het schilderij "Natività" (Geboorte).

Het doek verbeeldt de Madonna met kind, terwijl een engel met open armen, in een beschermende pose, neerdaalt uit de hemel. In 1831 hing het schilderij in de "Camera degli Scudieri" (Pagezaal) van het paleis van

de Prinsen van Carignano in Turijn, waarvan Koning Carlo Alberto, die enige maanden daarvoor de troon bestegen had, eigenaar was. Het doek lijkt een geslaagde en – zoals uit achttiende-eeuwse documenten van de Ambassadeur van Savoye in Rome blijkt [1] – gewaardeerde kopie te zijn van de "Natività" van kunstschilder Pompeo Batoni (Lucca, 1708 – Rome, 1787); dit origineel werd geschilderd in opdracht van Kardinaal Corsini en hangt tegenwoordig in de Galleria Nazionale van het Palazzo Corsini in Rome. De kopie zou zijn gemaakt door de Piemontese schilder Ludovico Tesio, die halverwege de 18e eeuw door Koning Carlo Emanuele III op studiereis naar Rome was gestuurd.

Om deze reden heeft het doek voor de cultuur van Piemonte een bijzondere waarde, als zeldzaam exemplaar; de maker werd, na zijn verblijf in Rome, schilder in dienst van het Hof van Savoye.

De nieuwe koning Vittorio Amedeo III gaf hem uiteenlopende schilderopdrachten. De waardering in Turijn voor Tesio's schilderkunst was dusdanig, dat men een allegorie van zijn hand koos voor het titelblad van de "Reglementen van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten" opgericht in 1778. Het belang van de schilderkunst van Tesio is pas naar voren gekomen uit studies van de afgelopen vijftig jaar.

---

[1] P. Astrua, *Le scelte programmatiche di Vittorio Amedeo duca di Savoia e re di Sardegna (De planmatige keuzes van Vittorio Amedeo hertog van Savoye en koning van Sardinië)*, in S. Pinto (red.), *Arte di corte a Torino da Carlo Emanuele III a Carlo Felice (Hofkunst in Turijn, van Carlo Emanuele III tot Carlo Felice)*, p. 82 noot 71. A. Baudi di Vesme, in *Schede Vesme. L'arte in Piemonte dal XVI al XVIII secolo (De Vesme-fiches. Kunst in Piemonte van de 16e tot en met de 18e eeuw)*, 4 delen, Turijn 1963-1982, geeft onder het kopje *Tesio Ludovico* (3e deel p. 1041-1042) de correspondentie weer die diplomaten van Savoye uitwisselden over deze jonge schilder. Op 3 december 1757 schreef graaf Rivera, ambassadeur van Sardinië in Rome, aan Minister van Buitenlandse Zaken Ossorio: "Aangezien ik hem (de jonge Tesio) heb aanbevolen bij de beroemde schilder Pompeo Battoni, is het voor mij een hele opluchting dat ik over hem altijd positieve berichten hoor, niet alleen dat hij zeer verstandig is maar ook altijd toegewijd aan het werk is en dat hij met zijn bijzondere talent bewijst alle lof waard te zijn; de heer Battoni vertelde mij dat Zijne Majesteit en andere kunstkenners binnenkort kunnen beschikken over een vergroting, die deze jonge schilder heeft gemaakt van het schilderij de Geboorte van Onze Heer, dat enkele jaren geleden door de heer Battoni zelf gemaakt is. Ik doe het Uwe Excellentie hierbij toekomen ... en moet daaraan toevoegen ... dat de jonge schilder in kwestie absoluut niet kan leven en werken met het hem toekomende loon van zes scudi per maand, zoals ik overigens al meermalen gemeld heb". De Minister antwoordt: "Ik heb het in opdracht van Z.M. geschilderde doek van de jonge Tesio ontvangen. Om hem te stimuleren door te gaan met zijn werk heeft Z.M. besloten hem een bonus van 150 lire te geven en zijn maandloon te verhogen tot 45 lire".

Houten consoletafel in empire-stijl met verguld snijwerk en marmeren tafelblad, met daarop de portretten van de opeenvolgende Italiaanse staatshoofden.

Portret van de Koning van Sardinië Carlo Alberto, olieverf van Ferdinando Cavalleri, 1832, Castello di Racconigi. De afbeelding is gereproduceerd met toestemming van het Museum van Castello di Racconigi; foto door Alessandra Longo. Ferdinando Cavalleri (Turijn? 1794-Rome 1865) studeerde aan de Accademia Albertina en vestigde zich daarna in Rome (1811) en Florence (1814) waar hij in contact kwam met Hayez. Later werd hij teruggeroepen naar Turijn door zijn beschermheer Carlo Alberto van Savoye Carignano, die hem benoemde tot hofschilder. Zijn schilderijen hadden vooral historische en sacrale onderwerpen, uitgebeeld in de stijl van de historische Romantiek.

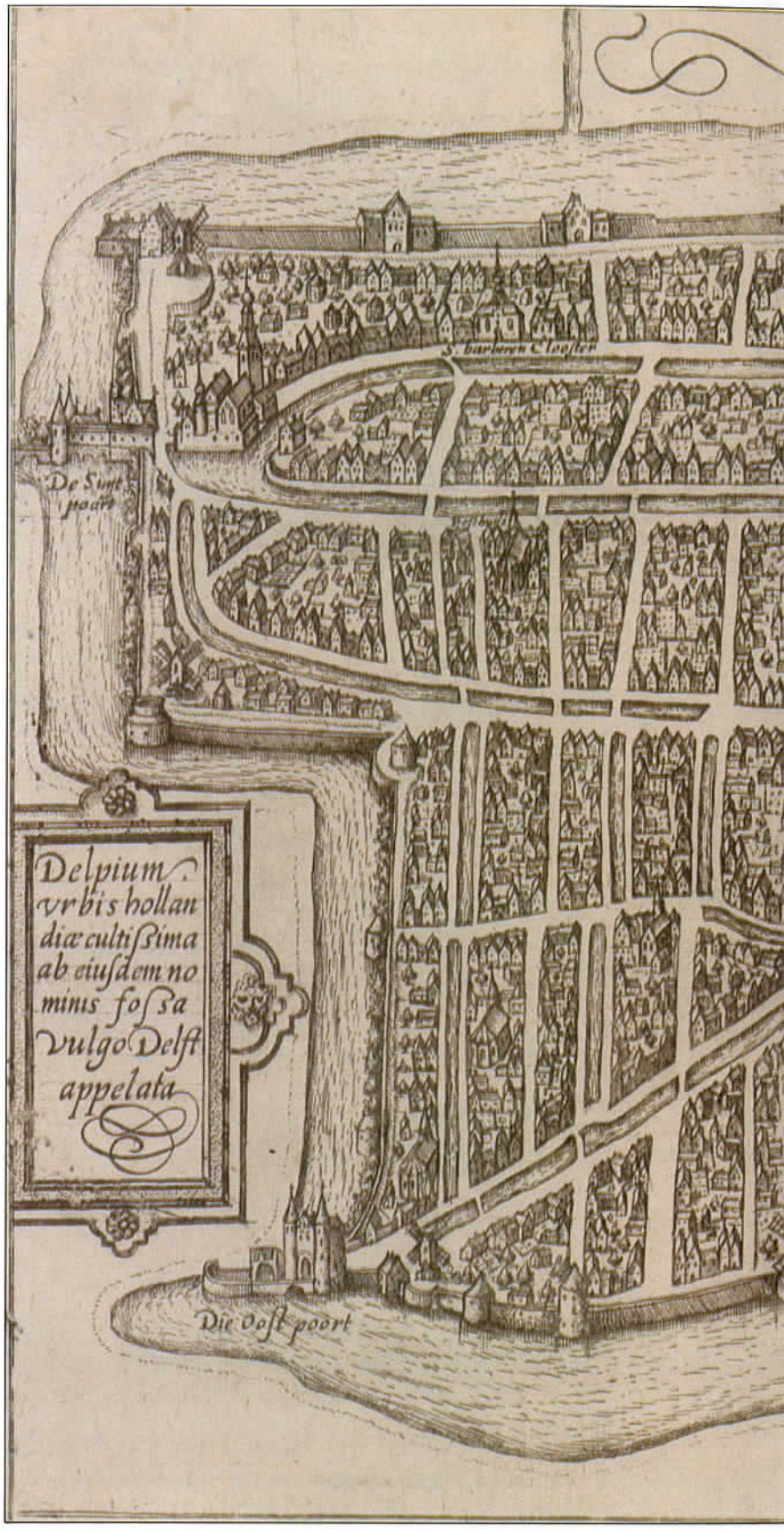
"De Geboorte", toegeschreven aan de Piemontese schilder Ludovico Tesio. Olieverf, einde 18e eeuw. Galleria Sabauda, Turijn.

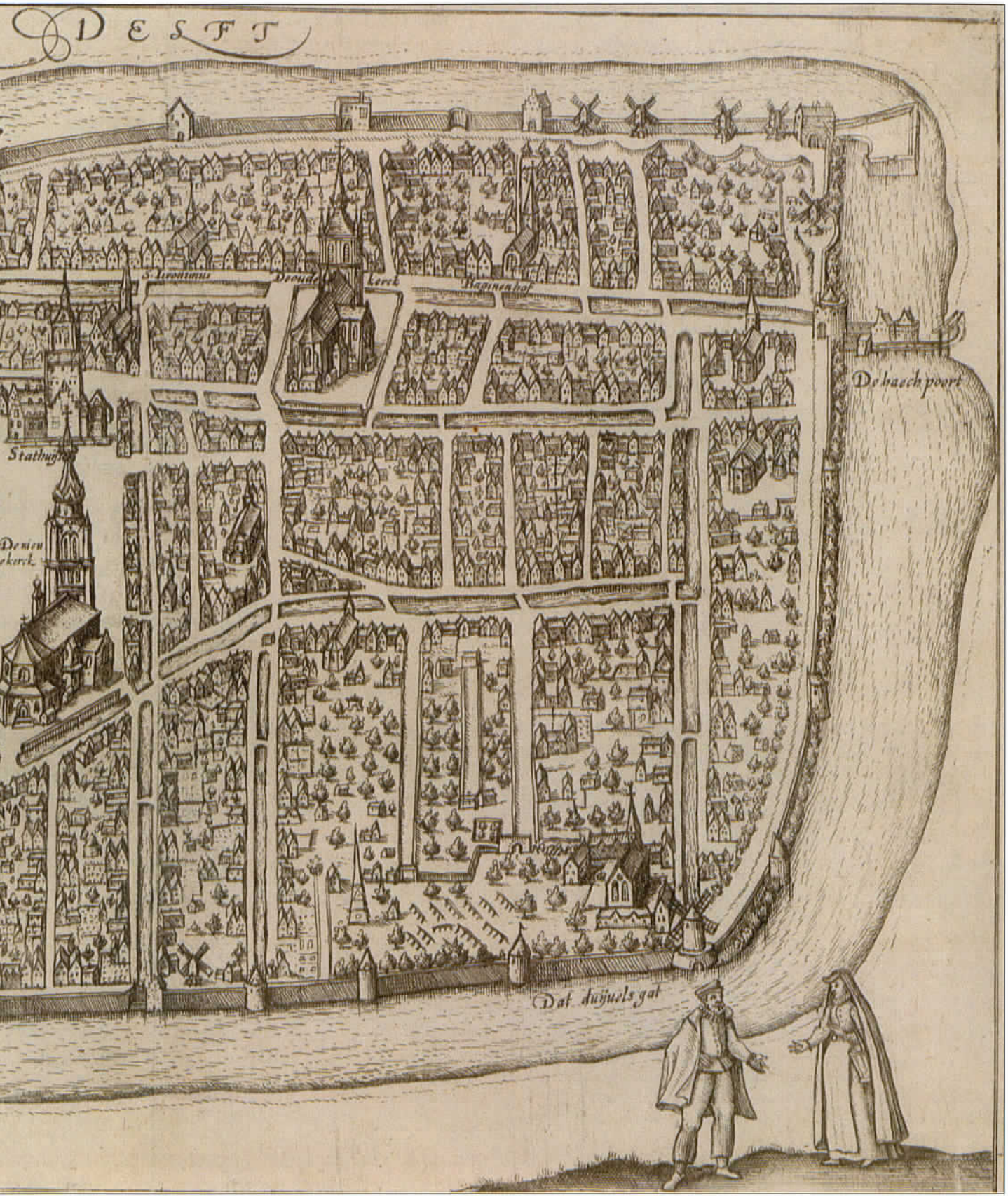
"Kribbe" door Pompeo Batoni Galleria Corsini, Rome. Gereproduceerd met toestemming van de Galleria Corsini.

Portret van Prins Edward Augustus, Hertog van York di Pompeo Batoni. Afbeelding gereproduceerd met toestemming van de Galleria Cesare Lampronti.

Plattegrond van Delft. Ludovico Guicciardini (1521-1584). Gereproduceerd met toestemming van het Gemeentearchief Delft.

DELFT
S. Geronimus
Oude kerk
Nieuwe kerk
Stadhuys
Delfsche poort
Dat duijvels gat

Delftse Kamer. De schouw met Delfts aardewerk.

BEL-ETAGE

De Delftse Kamer

De Delftse Kamer dankt haar bijzondere charme aan de schouw, die geheel bekleed is met vierkante, blauwe tegeltjes (12 x 12 cm.) van het beroemde aardewerk uit Delft – vandaar de naam "Delftse Kamer" – met typisch Hollandse afbeeldingen: windmolens, vissersboten, bloemenvazen en dergelijke.

Het Delftse aardewerk, met haar blauwe decoratie, heeft grote veranderingen ondergaan: in verband met de uiterlijke gelijkenis met het Chinese porselein werd het met trots "Hollands porselein"[1] genoemd, waarbij het aanvankelijk vooral diende ter decoratie van haarden en kasten. Later vonden ook borden, vazen, kruiken, tegels, inkthouders, schoentjes e.d. hun plek in de woningen van de burgerij.

Delft is niet alleen beroemd om haar aardewerk – de originele fabriek "De Koninklijke Porceleyne Fles" dateert uit 1653 – maar ook omdat het de geboorteplaats is van de wereldberoemde schilder Johannes Vermeer (1632-1675), die beschouwd wordt als één van de drie grootste Nederlandse kunstschilders van de Gouden Eeuw, samen met Rembrandt en Frans Hals. Als men het over Delft heeft, komt immers als eerste de naam van Vermeer in gedachten, vanwege het belang van zijn werken, die nauw verbonden zijn met de verschillende plaatsen en gebouwen in het stadje dat hem zo dierbaar was.

[1] Het verschil tussen aardewerk en porselein wordt duidelijk wanneer men het voorwerp openbreekt: porselein is ook aan de binnenkant helemaal wit, terwijl aardewerk geel of rood van kleur is.

Bord van faience aardewerk uit Delft (1658), 20,5 cm. doorsnede. Portret van de jonge Prins Willem III van Oranje – Gereproduceerd met toestemming van het Rijksmuseum.

Detail van een tegel.

Detail van een tegel.

Detail van de betegelde schouw.

Koningin Beatrix bewondert *"Het Melkmeisje"* van Johannes Vermeer. Foto "De Telegraaf".

Gezicht op Delft (ca. 1660-1661) van Johannes Vermeer. Mauritshuis, Den Haag.

Portret van het "Meisje met de Parel" van Johannes Vermeer (ca. 1660-1661). Mauritshuis, Den Haag.

Aan de wand naast de schouw hangt het zeventiende-eeuwse schilderij "Apollo en Daphne" (olieverf op doek), gemaakt door Francesco Gessi en eigendom van de Galleria Sabauda in Turijn.

Het doek werd in 1842 of 1849 toegevoegd aan de collectie van de Reale Galleria in Turijn. Het was door de toenmalige directeur Roberto D'Azeglio gekocht van Angelo Boucheron (± 1780-1859), kunstschilder en tekenleraar aan de Academie voor Schone Kunsten in Turijn, "ontwerper van de Regia Galleria" en lid van de Vereniging voor Oudheidkunde en Schone Kunsten, die zich vanaf de jaren twintig van de eeuw met steeds meer enthousiasme was gaan toeleggen op het verzamelen van en handelen in kunstwerken.

De handgeschreven inventarissen en de gedrukte catalogi van het museum – te beginnen bij de catalogus die in 1851 werd opgesteld bij het afscheid van directeur Roberto D'Azeglio tot aan de catalogus die werd gemaakt toen diens opvolger Massimo D'Azeglio in 1866 zijn functie overdroeg aan de nieuwe directeur Luigi Gandolfi – schreven het schilderij toe aan Guido Reni; vanaf directeur Francesco Gamba wijzen de catalogi echter diens leerling Francesco Gessi uit Bologna (1588-1649) aan als maker van het schilderij. Toch wordt in de catalogus van kunstschilders van de school van Guido Reni in de uitgebreide paragraaf over Francesco Gessi nergens melding gemaakt van een schilderij met als onderwerp Apollo en Daphne, noch bij diens tot op heden bewaarde werken noch bij de schilderijen die we alleen kennen van verwijzingen in oude documenten; voorzichtigheidshalve kunnen we dus beter enig voorbehoud maken bij het toeschrijven van het doek aan Francesco Gessi. Het origineel van de hand van Reni, dat in de oude inventarissen van het museum voorkwam – zoals in 1899 ook Baudi di Vesme opmerkte – was in 1619 door Giovan Battista Marino geroemd in een sonnet[2], terwijl Malvasia het rangschikt onder de "vele privé-werken" van de beroemde schilder uit Bologna. Het originele doek is echter verloren

[2] *Tanto il vero somiglia/ Guido, quel biondo Dio/ che di Peneo la trasformata figlia,/ abbraccia pien di fervido desio,/ che spiegar non poss'io/ quanto l'un sia dolente e l'altra bella,/ se di questo e di quella/ non mi porge cortese e non m'impetra/ ombra la pianta ed armonia la cetra."(La Galleria del cavalier Marino a cura di G. Battelli, Lanciano 1926, p. 58).*

"Apollo en Daphne" Francesco Gessi.

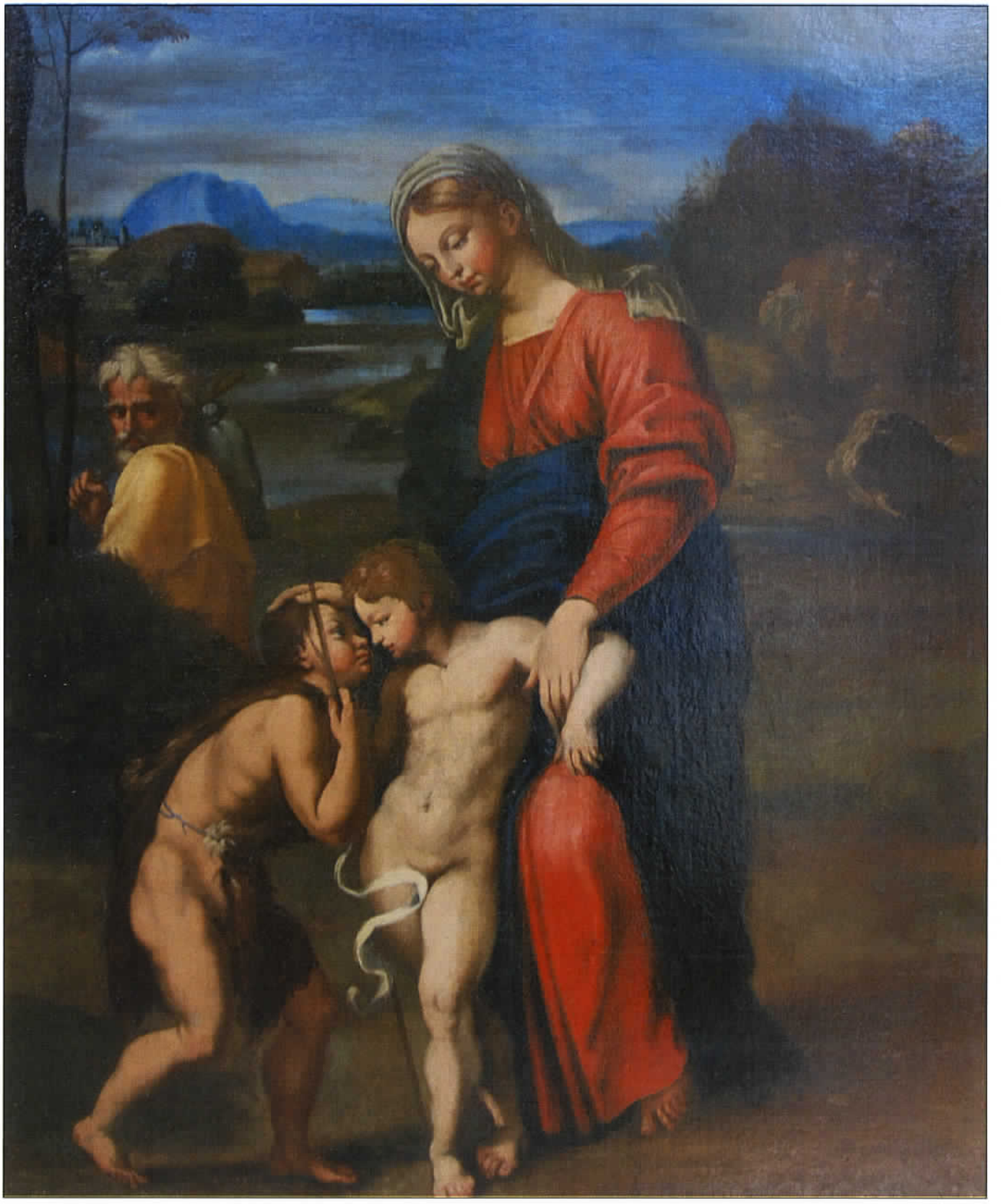
gegaan en derhalve blijft de twijfel of het schilderij in kwestie inderdaad gebaseerd is op een creatie van Reni.

Volgens de legende was Apollo, god van het licht, slachtoffer van de wraak van Cupido, god van de liefde, die hem door middel van een loden pijl verliefd deed worden op de nimf Daphne, dochter van de riviergod Peneus. Apollo achtervolgde haar en probeerde haar voor zich te winnen door het tonen van zijn kracht en zijn macht. Daphne, die niet door een pijl was getroffen, bleef ontsnappen en vroeg haar vader uiteindelijk om haar van vorm te doen veranderen. En zo veranderde Daphne in een laurierboom voordat Apollo haar kon inhalen. Deze besloot daarop om de laurierboom eeuwigbloeiend te maken en als heilig te beschouwen.

De legende is in de geschiedenis op verschillende manieren uitgebeeld (schilderijen en beelden) en vertolkt: het doek van Francesco Gessi – een afbeelding in halffiguur – geeft de dramatiek van de scène en de beweging weer, waarmee Apollo met zijn hand een deel van het lichaam van de in een boom veranderende Daphne omvat, alsof hij probeert om het kloppen van haar hart te voelen. Uit het schilderij komt de beweging en de herkomst van de figuren naar voren en, wat Daphne betreft, haar uiterlijk vóór en na het uitgebeelde moment; om deze verschillende momenten weer te geven heeft de kunstenaar, als een toneelregisseur, gekozen voor een opeenvolging van beelden waardoor de toeschouwer, die vanaf de linkerkant de kamer betreedt, als eerste Apollo ontwaart en diens beweging opmerkt, en vervolgens, midden voor het doek staand, de huiveringwekkende scène ziet van de gedaanteverwisseling van Daphne, met alle details. Nog verder naar rechts bemerkt hij tenslotte de dramatische uitdrukking van de twee figuren, waarmee zijn beleving van het verhaal wordt afgesloten.

Aan de muur tussèn de twee vensters aan de kant van de Sophialaan hangt een olieverf op doek met de titel "La Sacra Famiglia con San Giovannino" (De Heilige Familie met de jonge H. Johannes). Het betreft een 16e-17e eeuwse kopie van Raffaello's "Madonna del Passeggio". Het schilderij is eigendom van de Galleria Estense in Modena.

"Op het schilderij zien we een staande H. Maagd, die met haar linkerhand het kind Jezus aan de arm houdt, terwijl ze met haar rechterhand het hoofd van de jonge Johannes streelt, te herkennen aan de dierenhuid die hij draagt en aan de staf en perkamentrol; op de achtergrond

"Madonna met H. Johannes en het Kind Jezus".

"Verheerlijking van de Madonna met Heiligen", Carlo Caliari. Fondazione Giorgio Cini-Matteo De Fina, Venetië.

zien we de H. Jozef die half naar de toeschouwer staat gewend. Het doek is van een klassieke compositie, waarbij de personages een soort beeldengroep vormen, afgebeeld tegen de achtergrond van een wijd en diep landschap – vandaar de titel van het beroemde schilderij van Raffaello, waarop het doek in de Residentie is gebaseerd.

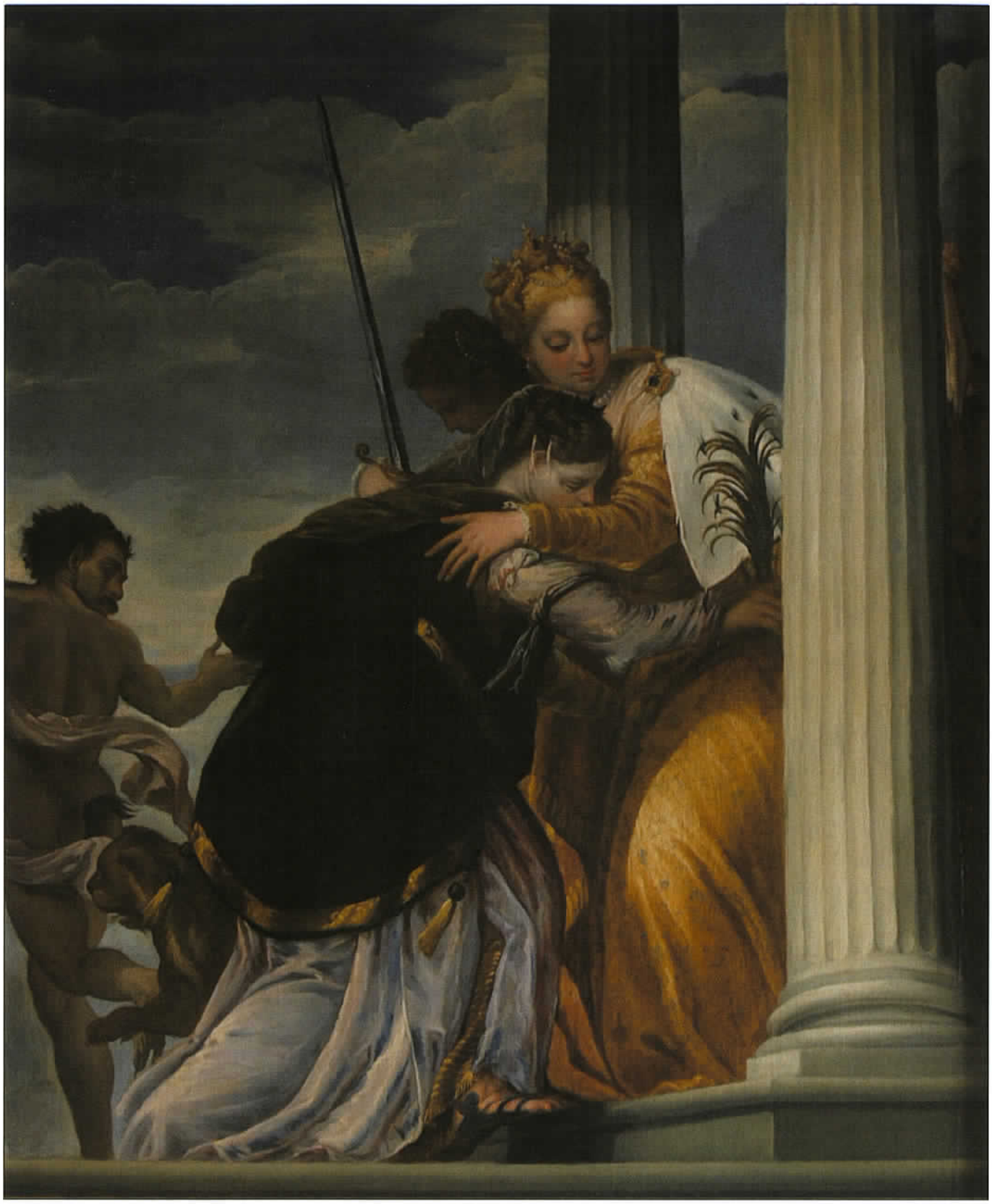
Het beroemde prototype, dat door kunstcritici altijd is toegeschreven aan Raffaello en dat veelvuldig gekopieerd is op doek en in gravure, bevindt zich tegenwoordig in de National Gallery of Scotland in Edinburgh. Afkomstig uit het depot van de hertog van Sutherland, ging het in de loop van de 17e eeuw deel uitmaken van de grote collectie van koningin Christina van Zweden. Het is uitgevoerd op paneel, en is qua afmetingen (88 x 62 cm.) kleiner dan de kopie op doek. Hoewel het idee voor het schilderij ongetwijfeld afkomstig is van Raffaello, wordt de daadwerkelijke uitvoering ervan niet helemaal autograaf geacht: daaraan is immers gewerkt door meerdere schilders uit Raffaello's atelier, waaronder, met name, Pier Francesco Penni, een zeer naaste medewerker van de meester uit Urbino.

Voor wat betreft het doek "La Sacra Famiglia con San Giovannino" is niet bekend wanneer het aan de collectie van de Galleria Estense is toegevoegd. Het doek, dat geen belangrijke plaats inneemt in de kunstliteratuur, wordt gezien als een late 16e-eeuwse kopie uit de Emiliaanse school; het zou echter eventueel ook kunnen dateren uit de eerste decennia van de 17e eeuw"[3].

Van bijzonder belang is het olieverf op doek "Venezia che riceve l'Isola di Cipro" (Venetië ontvangt het eiland Cyprus) van de schilder Carlo Caliari, bijgenaamd Carletto (1570-1596)[4]. Carletto was de jongste zoon van de beroemde "Veronese", die in werkelijkheid Paolo Caliari heette maar werd vernoemd naar zijn geboortestad Verona - ook al woonde en werkte hij jarenlang in Venetië. Carletto's grote talent kwam al op jonge leeftijd tot uiting; zijn leermeesters waren in eerste instantie zijn vader en vervolgens de zonen van Jacopo Bassano. Bij het overlijden van zijn vader in 1588 erfde hij het schildersatelier, samen met zijn broer

[3] De beschrijving van "La Sacra Famiglia con San Giovannino" is verzorgd door kunsthistoricus Angelo Mazza van de Soprintendenza per il Patrimonio Storico, Artistico ed Etnoantropologico di Modena e Reggio Emilia.

[4] De historische informatie is afkomstig uit Luciana Crosato Larcher, "Per Carletto Caliari" in "Arte Veneta " Annata XXI (1967), pag. 108-124.

"Venetië ontvangt het eiland Cyprus", Carlo Caliari.

Fotocompositie van de Koningen van Italië: Vittorio Emanuele II (linksboven) en Umberto I (rechtsboven); Vittorio Emanuele III (linksonder) en Umberto II (rechtsonder); in de kleinere afbeelding middenboven het portret van Carlo Alberto van Sardinië.

Gabriele en zijn oom Benedetto. Gedrieën werkten zij aan het voltooien van de onafgemaakte schilderijen van Paolo Caliari en aan het behoud van diens artistieke erfenis; met dat doel stichtten ze een genootschap met de naam "Haeredes Pauli". Uit 1589 dateren de doeken in de zaal van de Hoge Raad in het Hertogelijk Paleis (Palazzo Ducale) in Venetië ("De missie van de Paus en van de Republiek naar Barbarossa" en "Ontmoeting tussen Alessandro III en Doge Sebastiano Ziani"). Carletto zelf kreeg erkenning voor een aantal zeer geslaagde altaarpanelen; sommige van zijn door bijbelse onderwerpen geïnspireerde schilderijen worden bewaard in de Galleria degli Uffizi in Florence. Zijn carrière werd vroegtijdig afgebroken toen hij in 1596 op 26-jarige leeftijd plotseling overleed.

De kamer telt nog een schilderij: "Madonna di Sassoferrato" (De Madonna van Sassoferrato), een olieverf op paneel van de hand van M. Calisti en gevat in een bewerkte, vergulde lijst.

Zoals altijd wordt de Madonna afgebeeld met haar gezicht omhuld door een doek, in glanzend hemelsblauw, en met de handen samengevouwen als in gebed.

Qua compositie en ook door de zachtmoedige gezichtsuitdrukking van de Madonna doet het schilderij denken aan "La Vergine in preghiera" (De maagd in gebed) van Giovanni Battista Salvi, dat zich bevindt in de National Gallery in Londen.

Aan de linkermuur van de Delftse Kamer hangt het schilderij "La Cena in casa di Levi" (Het maal in het huis van Levi), kopie van een doek van Paolo Veronese en eigendom van de Galleria Sabauda in Turijn.

"La Cena in casa di Levi" werd in 1871 toegevoegd aan de collectie van het museum en werd onder het beheer van directeur Francesco Gamba (1869-1887) voor het eerst vermeld in de handgeschreven inventaris.

Zowel in de inventaris van 1871 als in de inventaris van 1952, opgesteld onder redactie van Noemi Gabrielli (1952-1966) wordt het doek beschreven als een kopie van het beroemde "Maal in het Huis van Levi" van Paolo Caliari "il Veronese", uitgevoerd door een schilder met de naam Valentin of Valentini.

Het originele doek, van enorme afmetingen (5,55 x 13,10 m.), dat zich in de Galleria dell'Accademia in Venetië bevindt, werd gemaakt voor het Refectorium van het Venetiaanse "Santi Giovanni e Paolo"-klooster,

"Madonna di Sassoferrato", M. Calisti.

"Het maal in het huis van Levi".

ter vervanging van Tiziano's "Ultima Cena" (Laatste Avondmaal) dat in 1571 werd vernietigd bij een brand.

Als we onze blik laten rondgaan over het interieur van de kamer, zien we een antiek muurtafeltje, waarop twee porseleinen "Capodimonte"-vazen staan, met vierkant onderstel, gouddecoratie en afbeeldingen van ridders en ouders met kind.

De fabricage van Capodimonte-porselein[5] gaat terug tot het jaar 1738, toen Koning Carlo III van Bourbon trouwde met Maria Amalia von Wallburg, dochter van de Keurvorst van Saksen Frederik August en kleindochter van de oprichter van de porseleinfabriek van Meissen.

De Capodimonte-fabriek, die in 1743 werd geopend in het park van het Koninklijk Paleis aldaar, bracht het Huis van Bourbon op hetzelfde niveau als de meest prestigieuze Europese koningshuizen die al beschikten over eigen porseleinfabrieken, zoals de Habsburgers, het Franse koningshuis en het Huis van Saksen.

De fabricage van het Capodimonte-porselein werd een succes. Dit was voornamelijk te danken aan het vernuft van chemicus Livio Ottavio Schepers – die, bij gebrek aan kaolien in de zuidelijke regio's, erin slaagde om uit verschillende kleisoorten een "zachte pasta" te mengen – en aan beeldhouwer Giuseppe Gricci en schilder Giovanni Caselli.

Aanvankelijk waren de gebruikte motieven geïnspireerd door de in Meissen gebruikte decoraties, maar mettertijd verkreeg het porselein van Capodimonte een elegante eigenheid, waardoor de originele vormgeving in heel Europa beroemd werd. Bij het bestijgen van de troon in Spanje nam Carlo III de porselein-kunstenaars en –handwerkslieden met zich mee; de fabriek in Capodimonte werd gesloten. Door toedoen van Carlo's zoon Ferdinando opende in 1771 echter een nieuwe fabriek haar deuren, de "Real Fabbrica Ferdinandea", die de traditionele vervaardiging van Capodimonte voortzette. Aan het einde van de achttiende eeuw waren de porseleinen voorwerpen van Capodimonte zó gewild, dat zij voor Italië-reizigers het ideale souvenir vormen; tot op heden geniet het Capodimonte-porselein in de hele wereld waardering.

De Delftse Kamer wordt verder ingekleurd door de aanwezigheid van een aantal antieke Oosterse tapijten.

[5] De informatie over het Capodimonte-porselein is grotendeels afkomstig uit het boek "Capodimonte ieri e oggi" van het Consorzio Porcellane e Ceramiche in Capodimonte, tot stand gekomen met medewerking van de Kamer van Koophandel van Napels – uitgeverij Elio De Rosa, Napels 1998.

Vazen van Capodimonte-porselein.

Vaas van Capodimonte-porselein met afbeeldingen van ridders.

Vaas van Capodimonte-porselein met afbeelding van ouders met kind.

BEL-ETAGE

De Roze Kamer

De Roze Kamer is zo genoemd vanwege de kleur van het interieur.

Bij het betreden van de kamer valt het oog als eerste op de bijzondere schouw. Tegen de wand boven de schouw hangt een ovalen spiegel in een bewerkte, vergulde lijst, die aan de bovenzijde en in het midden verfraaid is met laurierbladeren.

Aan weerszijde van de toegang naar de Gele kamer hangen twee ovalen stillevens, olieverf op doek, uit de 18e-19e eeuwse Italiaanse school.

"Madonna met kind", 19e eeuw.

"Spelende 'putti'", 18e eeuw.

In een antiek halfrond vitrinekastje, gemaakt van gepolitoerd ingelegd hout in Lodewijk-XVI stijl, staat een verzameling "struisvogeleieren" uitgestald met afbeeldingen van landkaarten en personen uit verschillende werelddelen. Boven het kastje hangt een negentiende-eeuws schilderij van Italiaanse herkomst, dat de "Madonna met kind" voorstelt.

Tot het fraaie interieur van de Roze Kamer hoort verder nog een olieverf op doek uit de achttiende eeuw, uit de Franse school, dat als titel "Gioco di Putti" (Spelende engelenfiguurtjes) draagt.

Antiek vitrinekastje.

"Stilleven", 18e-19e eeuw.

BEL-ETAGE

De Gele Kamer

Vanuit de Roze Kamer komt men in de Gele Kamer, waarin zich twee muurpanelen bevinden met mythologische afbeeldingen: "Sappho in het woud" en "Glaucus en Scylla". Het betreft hier monochrome temperaschilderijen op reliëfdoek uit de achttiende eeuw en van onbekende maker.

De kamer telt bovendien een aantal negentiende-eeuwse temperaschilderijen van vergezichten op de Albaanse Heuvels, gesigneerd door H.L. Eveque (1830).

Tot het interieur van de Gele Kamer behoort een tweetal rozenhouten ladenkastjes met bovenblad in antiek-geel marmer uit de 18e eeuw. Daarop bevinden zich twee vijfarmige kandelaars, gemaakt van Murano-glas met driekleurige versiering in wit, blauw en rood.

"Sappho in het woud".

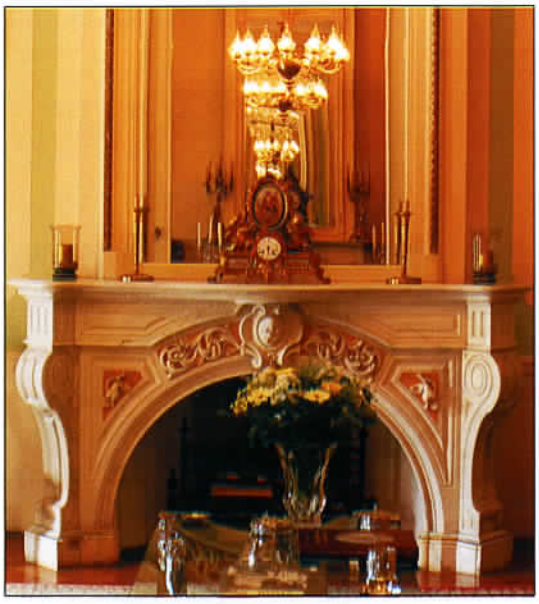

"Glaucus en Scylla".

"Gezichten op de Albaanse Heuvels", H.L. Evèque.

Witmarmeren schouw.

Bepalend voor de stijlvolle Gele Kamer is de schitterende schouw van wit marmer, met daarboven een hoge wandspiegel. Recht daartegenover, aan de wand van de Eetkamer, hangt een identieke spiegel.

Op de ombouw van de schouw bevindt zich een antieke staande klok van verguld brons, met in het midden een afbeelding van een vrouwenfiguur ondersteund door twee "putti".

Tot het interieur van de Gele Kamer behoort ook de verzameling iconen, die de Ambassadeur heeft meegebracht uit de verschillende landen waarnaar hij gedurende zijn diplomatieke carrière is uitgezonden.

Aan het plafond van de Gele Kamer hangt een schitterende kroonluchter van kristal.

Vijfarmige glazen kandelaar uit Murano.

Staande klok van verguld brons.

BEL-ETAGE

De Eetkamer

De Eetkamer is toegankelijk vanuit de Delftse Kamer of vanuit de Gele Kamer. Bovendien is er, via de veranda, een aparte toegang voor de bediening bij ceremoniële ontvangsten.

De Eetkamer is uitsluitend bestemd voor het houden van officiële lunches en diners, volgens de gewoontes en tradities van de Italiaanse gastronomische en enologische cultuur. Net als in de publicatie over de Ambassade van Italië in Brussel, is het aardig om ook in dit verband nog eens te citeren wat Talleyrand tijdens het Congres van Wenen aan Koning Lodewijk XVIII liet weten: "Sire, ik heb meer aan een kok dan aan diplomaten".

Deze uitermate toepasselijke woorden illustreren immers hoezeer een geslaagd diner voor de Ambassadeur en zijn echtgenote een waardevol middel kan zijn om het vertrouwen van hun hoge gasten te verkrijgen, en zo de waardering voor Italië te vergroten; bovendien kan de ontspannen en warme sfeer van een diner bijdragen aan het naderbij komen van gezichtspunten.

Forum Romanum bij het Capitool.

De Boog van Constantijn.

Gezicht op Sint Pieter met Monte Mario.

De eettafel is rechthoekig van vorm, gemaakt van hout in Bolognese stijl; de tafel is uitschuifbaar en heeft een geprofileerd onderstel.

Voor het tafelservies wordt, bij alle officiële gelegenheden, tot op heden het originele serviesgoed en bestek met het vergulde wapen van het Italiaanse Koninklijk Huis gebruikt.

Aan de wanden van de Eetkamer hangen een aantal belangrijke schilderijen, die "Het Forum Romanum bij het Capitool" (18e eeuw), "De Boog van Constantijn" (17e-18e eeuw), "Vergezicht van de Sint Pieter met de Monte Mario" (18e eeuw) voorstellen.

Het schilderij "Ritratto di ignoto" (Portret van een onbekende) uit zeventiende-eeuwse Franse school, werd in 1866 of 1868 door de Reale Galleria in Turijn, onder het beheer van Luigi Gandolfi (1866-1869), gekocht van de schilder Domenico Cerruti.

Volgens de handgeschreven inventaris van 1871 gaat het om een portret van Molière van de Hollandse schilder Constantijn Netscher (Den Haag, 1668-1723), zoon van de bekendere Caspar Netscher; deze toeschrijving werd echter al gecorrigeerd door Baudi di Vesme die de zeventiende-eeuwse Franse school waarschijnlijker achtte. Hoewel ook Baudi di Vesme in 1899 suggereerde dat de geportretteerde Molière is, lijkt dat toch minder waarschijnlijk, als men het vergelijkt met het bekende portret van de Franse toneelschrijver dat rond 1660 gemaakt werd door Pierre Mignard en dat zich bevindt in het Musée Condé in Chantilly.

De geportretteerde onbekende is gekleed in een luxe kamergewaad, dat veel gelijkenis vertoont met het zelfportret dat Pierre Mignard rond 1690 schilderde en dat hangt in het Louvre; ook is er grote overeenkomst met de manier waarop Jean de Julienne, directeur van de "Teinturerie des Gobelins", rond 1722 werd afgebeeld door François de Troy in een portret dat wordt bewaard in het Musée des Beaux-Arts te Valenciennes. Naast de onbekende staat een tafeltje met daarop een enveloppe, brieven en een blad met kroontjespen, inktpot en, waarschijnlijk, een schel of een stempel voor zegellak. De driekwart-houding, waarbij het gezicht enigszins naar de toeschouwer is gekeerd, is dezelfde als in zoveel andere portretten van letterkundigen, kunstenaars of diplomaten die eind 17e-begin 18e eeuw door

Portret van een onbekende.

Frankrijks belangrijkste portretschilders gemaakt werden; een voorbeeld is het zelfportret van Charles Le Brun (1619-1690) dat de schilder in 1684 stuurde aan de Groothertog van Toscane Cosimo II de'Medici, en dat vervolgens veelvuldig gekopieerd is. Hetzelfde geldt voor de grote aandacht waarmee de schilder de handen heeft afgebeeld: de rechterhand rust op de borst, terwijl de linkerhand naar iets buiten het schilderij lijkt te wijzen; daarbij wordt niet speciaal de aandacht gevestigd op een bepaald voorwerp – zoals wél het geval is bij de potretten uit die tijd van schilders, beeldhouwers of architecten die de toeschouwer wijzen op hun geestesvruchten – maar wil de schilder een bepaalde ruimtelijkheid van de compositie oproepen, zoals bijvoorbeeld in het portret dat François de Troy rond 1699 maakte van Jules Hardouin Mansart en dat nu hangt in het Koninklijk Paleis van Versailles.

Een aparte vermelding verdient het in de Eetkamer aanwezige stilleven. Dit olieverf op doek, van onbekende maker en daterend uit de 18e-19e eeuw, lijkt dezelfde motieven te gebruiken als andere belangrijke bloemstillevens van Italiaanse makelij. Op het doek worden verschillende bloemsoorten afgebeeld, zoals hortensia's, camelia's, rozen, chrysanthen, dalia's en tulpen die op kundige wijze zijn samengevoegd tot een veelkleurig geheel.

Dit soort schilderijen komt men vaak tegen in de Italiaanse diplomatieke residenties in het buitenland. Het stilleven in kwestie doet mij denken aan twee belangrijke werken die zich bevinden in de Italiaanse Ambassade in Brussel – waar ik eerder Ambassadeur was – en die worden toegeschreven aan Mario Nuzzi (Penna Fermana 1603-Rome 1673), ook wel "Mario de'Fiori" (Mario van de Bloemen) genoemd. Deze vermaarde Romeinse schilder werd vooral beroemd door de bloemenkransen en –slingers die hij in verschillende Romeinse paleizen schilderde.

Op de ombouw van de schitterende, witmarmeren schouw staan twee achtarmige kandelaars van verguld brons, met karakteristiek vergulde "putti"-figuurtjes.

Midden op de ombouw bevindt zich een uiterst verfijnde, staande klok van verguld brons, met afbeeldingen van "putti"-figuurtjes en een papegaai, gesigneerd "Lerolle Frères" te Parijs.

De zeldzaam mooie kroonluchter met 14 lampen is gemaakt in Murano.

Stilleven, 18e-19e eeuw. Olieverf op doek van onbekende maker. Ambassade van Italië in Den Haag.

Bloemstilleven door "Mario de' Fiori". Ambassade van Italië in Brussel.

Bloemstilleven door "Mario de' Fiori". Ambassade van Italië in Brussel.

Portret van Mario de' Fiori door Giovanni Maria Morandi en Mario de' Fiori, olieverf op doek, 150x250 cm., Ariccia, Palazzo Chigi, inventarisnr. 426, gereproduceerd met toestemming van het Museum van Palazzo Chigi in Ariccia. Het portret is gemaakt door Giovanni Maria Morandi, het stilleven is van de hand van Mario de' Fiori.

Klok van verguld brons met drie "putti-"-figuurtjes en een papegaai, van "Lerolle Frères" uit Parijs.

Achtarmige kandelaar in verguld brons met twee "putti"-figuurtjes.

Detail kandelaar met "putti".

Glazen kroonluchter met 14 lampen uit Murano.

BEL-ETAGE

De Koloniale Veranda

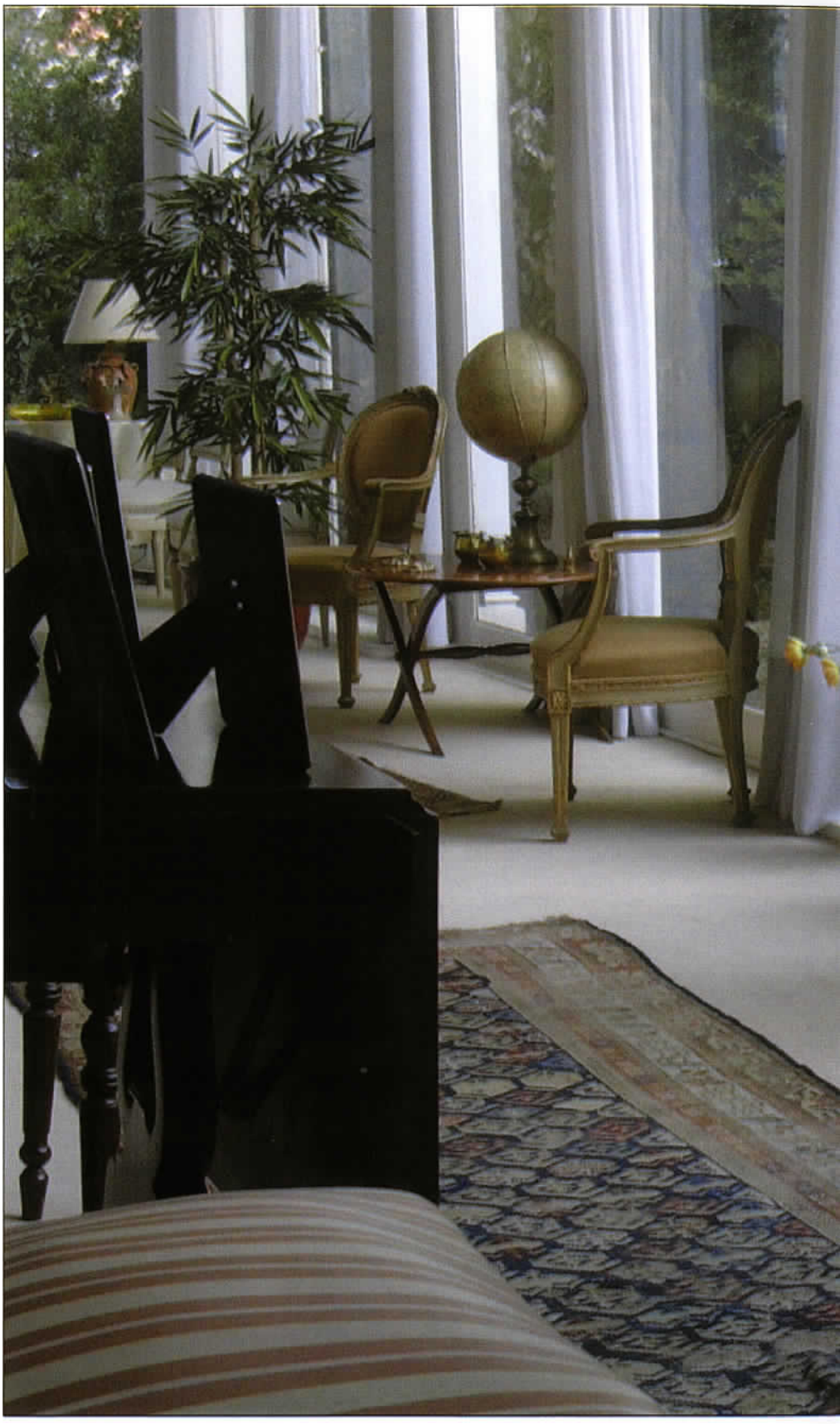
De veranda loopt langs ongeveer tweederde deel van de Bel-Etage van de Residentie en geeft licht en luister aan de Roze Kamer, de Gele Kamer en de Eetkamer. Via de veranda heeft men vanuit deze vertrekken bovendien zicht op de kleurenpracht van de aangrenzende tuin.

De veranda, die in het oorspronkelijke bouwplan niet voorkomt, is in een later stadium aangebouwd in opdracht van één van de eigenaren, die het pand na een lang verblijf in het toenmalig Nederlands Indië kocht. Dankzij de veranda, die een ruimtelijk effect geeft en daarmee de harmonie en de schoonheid van het huis vergroot, krijgt men de kans om, midden in de stad, te genieten van een groene, ontspannende omgeving.

De veranda is door de Ambassadeur ingericht met meubels, voorwerpen ter aandenken aan personen en gebeurtenissen, en persoonlijke collecties.

Antieke wereldbol (19e eeuw).

Ambassadeur Gaetano Cortese met echtgenote.

Over de gehele lengte van de veranda hangen oude prenten van de hand van Félix Benoît. Het betreft de serie "Rome dans sa grandeur", met afbeeldingen van pleinen, monumenten en stadsgezichten, zoals "Piazza e Basilica dei Santi Apostoli" (Plein en Basiliek van de H. Apostelen), "Piazza Navona", "Pantheon d'Agrippa" (Pantheon van Agrippa), "Piazza Colonna al Corso", Piazza di Monte Cavallo", "Giardini del Palazzo del Quirinale" (Tuinen van het Quirinale-paleis), "Veduta presa dal Passeggio del Pincio presso Villa Medici" (Uitzicht vanaf de Pincio-passage nabij Villa Medici), "Basilica di San Pietro e Palazzo Vaticano" (Basiliek van Sint Pieter en het Vaticaan).

Tegen de glazen wand van de veranda bevinden zich een aantal terracotta-bustes, afkomstig uit het Siciliaanse Caltagirone, dat vermaard is om haar aardewerk. Het gaat om mannen- en vrouwenhoofden, omwikkeld met banden en rijke versiering met vlechtwerk achter de oren. Daarnaast staan een aantal olielampjes in de vorm van elegant geklede mannen of vrouwen, met in het hoofd een uitsparing voor de olie waarmee de vlam wordt gevoed. Wellicht gaat het hier om rechtstreekse "nazaten" van de olielampen die werden gebruikt in de klassieke oudheid en de middeleeuwen. Ze dragen de signatuur van de belangrijkste kunstenaars uit Caltagirone, die gespecialiseerd zijn in de vervaardiging van antropomorfe voorwerpen van veelkleurige majolica.

In 1918 richtte Don Luigi Sturzo in Caltagirone de "Koninklijke School voor Keramiek" op, met het doel om de locale traditie nieuw leven in te blazen. Dankzij dit initiatief ontwikkelden zich daarna overal scholen voor de vernieuwing van allerlei vormen van toegepaste kunst.

Vandaag de dag vormt het in 1965 opgerichte Regionaal Museum voor Keramiek in Caltagirone voor de kunstenaars, die het naar dit stadje genoemde keramiek maken, "een soort tijdmachine waarmee zij een kijkje kunnen nemen in de ateliers van hun collega's die eeuwen, of zelfs millennia, eerder leefden"[1].

Op de houten tafels waarmee de veranda is ingericht, staan traditiegetrouw de in zilveren lijsten gevatte foto's van de Ambassadeur en zijn echtgenote met Italiaanse en buitenlandse hoogwaardigheidsbekleders, die zij in de loop der jaren tijdens hun uitzending in de verschillende landen ontmoet hebben.

[1] Giacomo Alessi – Giuseppe Lazzaro Danzuso, *Fiasche, lumere, cantari e cannate*, Gebruikskeramiek uit Caltagirone van de 16e tot en met de 19e eeuw, Silvana Editoriale, Cinisello Balsamo, Milano, 2003.

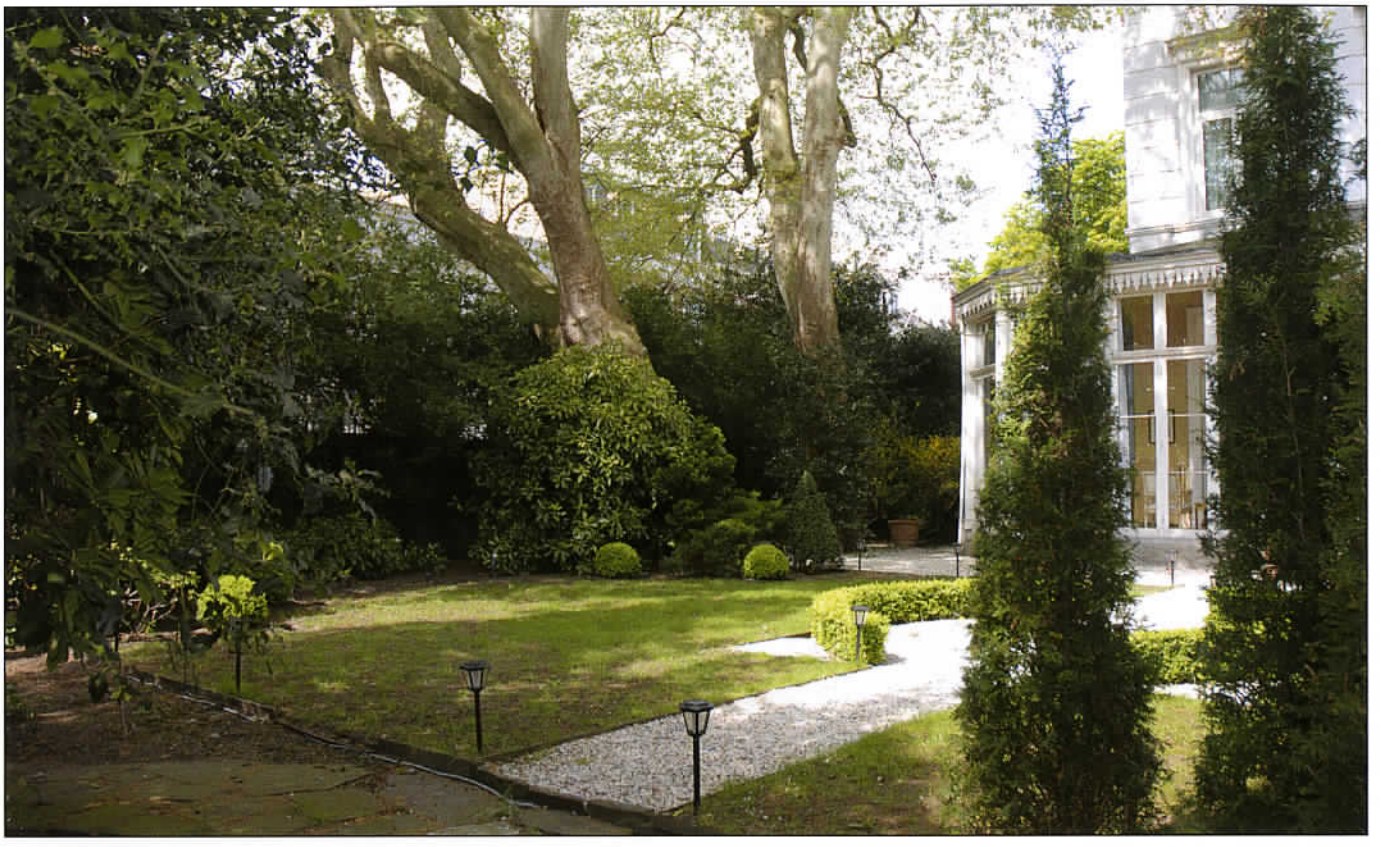
DE TUIN

Aan de achterzijde van de Residentie, grenzend aan de veranda die langs de hele zijkant van het gebouw loopt, bevindt zich de tuin. In vroeger tijden kon de Ambassadeur via de tuin de Diplomatieke Kanselarij bereiken, zonder dat hij daarvoor van het terrein van de Residentie af moest. Gedurende een aantal jaren was de Kanselarij van de Ambassade van Italië immers gevestigd in een pand aan de Zeestraat, met een eigen ingang in die straat.

In de tuin staan een aantal indrukwekkende eeuwenoude platanen. In de lente wordt de tuin gevuld door de geurende en kleurige pracht van de vele planten en bloemen.

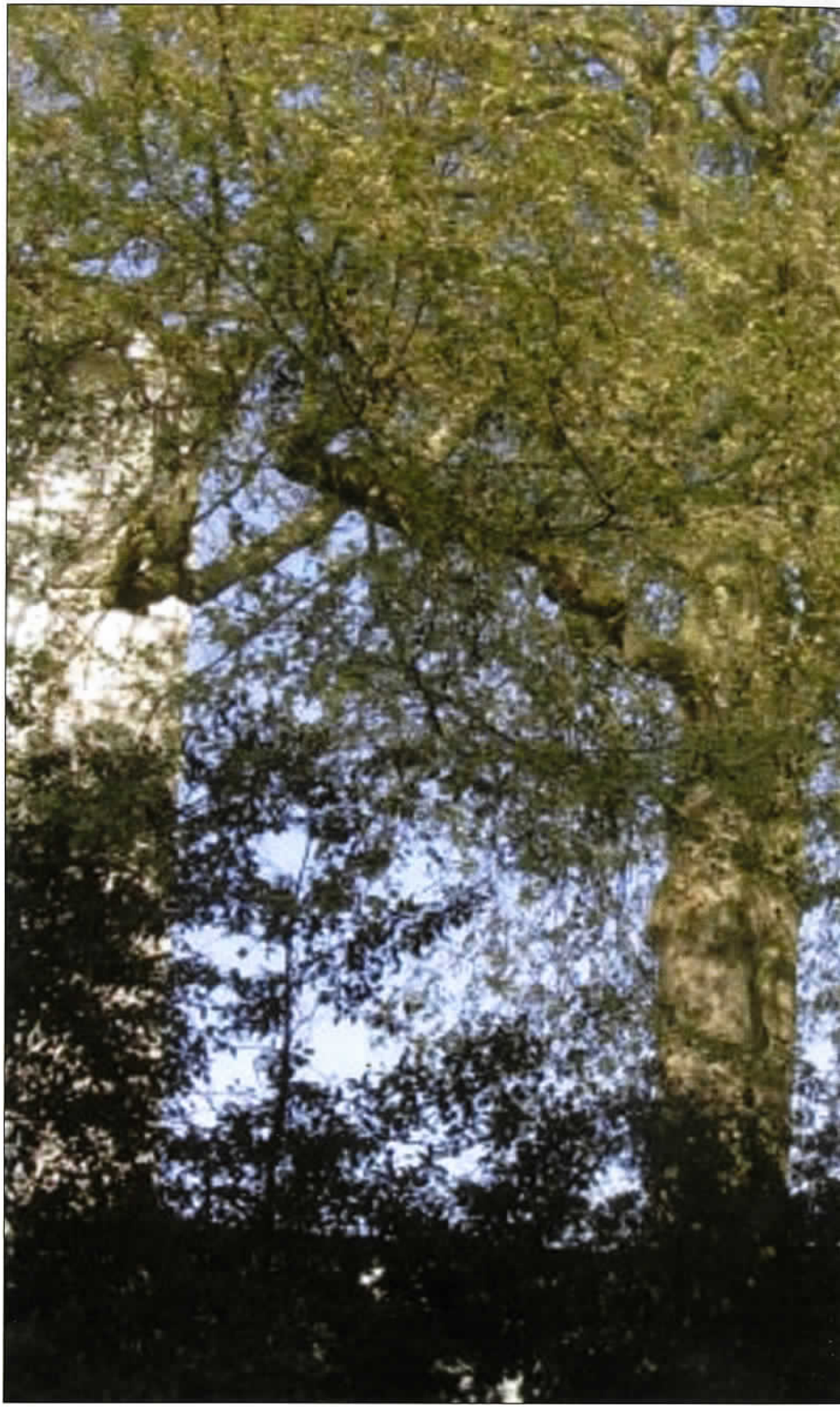

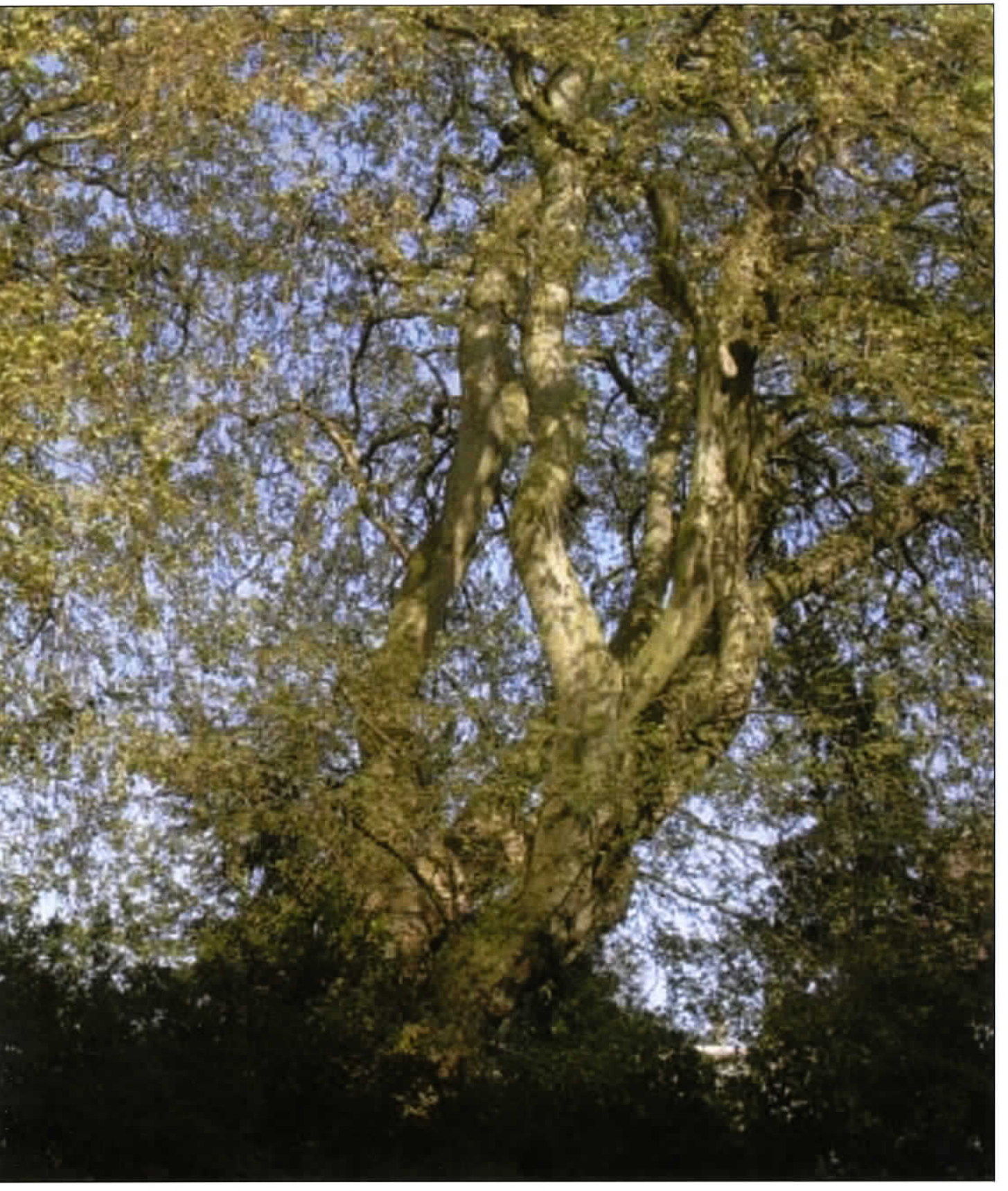

100-jarige platanen in de tuin van de Residentie.

Detail Studeerkamer van de Ambassadeur.

EERSTE VERDIEPING

De Studeerkamer

Dit is de kamer waarin de Ambassadeur zich gewoonlijk terugtrekt om er de landelijke en buitenlandse kranten te lezen. Ook ontvangt hij er vrienden en houdt er informeel werkoverleg.

Zoals bekend mag zijn maakt de Ambassadeur voor officieel overleg met buitenlandse collega's en overige gasten gebruik van zijn werkkamer in de Kanselarij van de Ambassade aan de Alexanderstraat.

De informele omgeving van de studeerkamer leent zich met name voor het scheppen van een ongedwongen, vertrouwde sfeer. Dit wordt nog versterkt door het feit dat de Ambassadeur grotendeels de vrije hand heeft bij de inrichting; door de aanwezige prenten en voorwerpen ter aandenken aan speciale momenten uit zijn loopbaan, ademt de studeerkamer een persoonlijke sfeer.

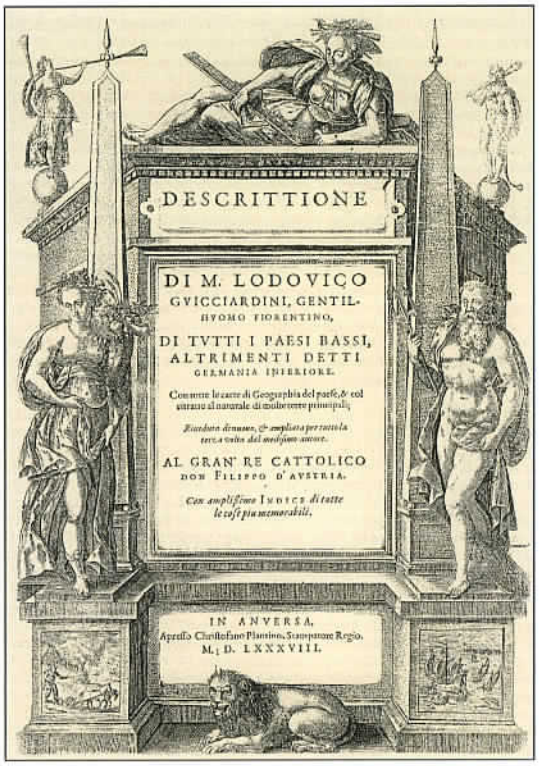

Bartolomeo Pinelli, verschillende prenten. Rome, 1781-1835.

Titelpagina, editie 1588. Prent van Lodovico Guicciardini.

Vijf van de in de studeerkamer aanwezige prenten zijn van de Romeinse schilder Bartolomeo Pinelli (1781-1835). Pinelli, "er pittor de Trastevere" ("de schilder van Trastevere"), was beroemd om zijn weergave van een toen nog agrarische en boerensamenleving, die de nieuwsgierigheid van vreemdelingen wist te wekken met zijn in heldere kleuren geschilderde afbeeldingen van boeren, vrouwen en taferelen uit het dagelijks leven. Het betreft hier kleurenprenten van "volkse" figuren, afgebeeld bij de dagelijkse bezigheden van hun leven op het Romeinse platteland. De figuren, die ondanks hun boerse kleding in felle kleuren zijn geschilderd, maken op de toeschouwer een elegante en karakteristieke indruk. De prenten dragen als titel: "Acquaiolo città di Napoli" (Waterverkoper in de stad Napels), "Costumi di Venezia" (Kostuums uit Venetië), "Costumi di Palestrina" (Kostuums uit Palestrina", "Costumi di Flotar" (Kostuums uit Flotar), "Uomo e Donna del Paese di Rocca" (Man en vrouw uit het stadje Rocca). Het vrijwel volledige werk van Pinelli is te zien in het Museo di Roma in Trastevere, gelegen aan het Piazza Sant'Egidio[1].

Verder hangen in de studeerkamer nog vier oude Nederlandse prenten (gesigneerd G. R. Giessen en R. Boitet), vijf oude Italiaanse prenten (van Pietro Ruga en Francesco Morelli), twee Vlaamse plattelandstaferelen (David Teniers) en een 18e-eeuwse tempera in kleur van onbekende maker getiteld "Paesaggio marino con pescatore e faro in lontananza" (Zeelandschap met visser en vuurtoren op de achtergrond).

[1] Zijn twee belangrijkste werken met kostuumafbeeldingen zijn *Raccolta di costumi pittoreschi* (1809) en *Raccolta di Cinquanta Costumi li più interessanti delle Città, terre e Paesi, in Province diverse del Regno di Napoli* (1814).

Oude Hollandse kleurenprenten, gesigneerd G.R. Giessen det R. Boitee Exend cum Privil. "Buiten Hof", "Het Houde Hof", "De Vleesch-hal", "Huis Van Prins Mauritz Van Nassau".

Oude Italiaanse kleurenprenten van Pietro Ruga en Francesco Moselli: "Basilica di San Pietro", "Ponte Lucano via Tiburtina", "Piazza del Popolo", "Piazza Colonna", "Caduta del Fiume Aniene".

Oude kleurenprenten: 1) Fête Flamande; 2) Fête Flamande.
"David Teniers pinxit – J.P. Le Bas Sculp. Paris chez le Bas graveur du Roi".

Tempera in kleur: "Zeelandschap met visser en vuurtoren", 18e eeuw, van onbekende maker.